

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

Ι. Ε. ΜΕΣΟΛΩΡΑ

Δ. Φ. ΚΑΙ ΥΦΗΡΧΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΕΤΟΣ Δ'.—ΤΟΜΟΣ Δ'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. ΚΟΛΛΑΡΑΚΗ ΚΑΙ Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ
ΚΑΤΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ

1891

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΑΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ θρ. 10. Ἐξωτερικοῦ φρ. χρυσῶ 10.
Πᾶς συνδρομητὴς θεωρεῖται καὶ μέλος ἔργων.

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Α' Β' ΚΑΙ Γ' ΕΤΟΥΣ ΠΡΟΚΑΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΗ

Δραχμῶν 10 ἐν τῷ ἔσωτερικῷ καὶ φράγκα χρυσῶ 10 ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Εἰς τοὺς ἐγγεγραμμένους δὲ νέους συνδρομητὰς καὶ κτεδόντας τὰ σώματα καὶ τῶν τριῶν ἐτῶν ἀποστέλλονται ταῦτα ἐπὶ προπληρωμῇ δραχ. ἢ φρ. χρυσῶν 15.

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Συλλόγου ἐν συνοικίᾳ Πλάκας παρὰ τῇ Δημοτικῇ Σχολῇ, ὁδῷ Φιλέσσας, ἀριθ. 5, καὶ εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἀνέστη Κωνσταντινίδου».

ΠΑΣΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΥΛΛΟΓΟΝ ΕΠΙΓΡΑΦΕΤΑΙ

Σύλλογον «Ἀναπλάσεως» Ἀθῆναις,
Collège «Anaplasis» Athènes.

Πᾶσα δωρεὰ πρὸς τὸν Σύλλογον ἢ πρὸς τὸ ταμεῖον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἢ πᾶσα συνδρομὴ πρὸς τὸν περιοδικὸν πέμπεται πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς «Ἀναπλάσεως» Σ. Μητροπολίτην Ἀθηνῶν κ. Γερμανὸν ἢ πρὸς τὸν Ταμίαν τοῦ Συλλόγου κ. Γ. Σ. Κυπαρίσσην, συμβουλευτάς.

Τὰ πεμπόμενα χειρῶν γραφῶν δημοσιεύματα καὶ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ— Γ. Ε. ΜΕΣΟΛΩΡΑΣ—ΚΑΘΗΜΕΤΗΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1 ΜΑΪΟΥ 1891.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ἡ εἰς τὴν ὁρθοδόξον Χρῆστ. πίστιν προσέλευσις τῆς ἡγεμονίδος Σοφίας. — Δύο ἐρωτήσεις, ὑπὸ Α. Ε. Μέγα. — Ἡ ἀγάπη οὐ φρασσέται, ὑπὸ Μιχ. Γ. Γαλατοῦ. — Ποῦ εἶνε ὁ Θεός, ποίημα, ὑπὸ Θ. Π. Μ. — Εὐσεβὴς γνώμη, ὑπὸ Ἐ. Θ. Κυπῶ. — Διηγήσεις. — Ἀλληλογραφία.

Ἡ Εἰς τὴν Ὀρθόδοξον

ἡμεῶν Πίστιν Προσελεύσις τῆς ἡγεμονίδος

ΣΟΦΙΑΣ.

Ὡς ἐν θρησκευτικῇ ἀγαλλιᾶσαι καὶ ἐθνικῇ χαρῇ ἀκηγγεῖλαιμεν μετὰ πίστεως βεβαιότητος ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν, ὅτι ἡ ἡγεμονὶς Σοφία, σύζυγος τοῦ Διαδόχου ἡμῶν Κωνσταντίνου, ἀσπάζεται οὐ καὶ βουλήσει καὶ ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει τὴν σωτήριον διδασκαλίαν τῆς ὁρθοδόξου ἡμῶν ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ προηγουμένην κατήχησιν, γενόμενῃ ἐπὶ ταῖς περίπου μῆνας ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ προέδρου τῆς ἐκτῆς Συνόδου κ. κ. Γεργαίου, τοῦ καὶ προέδρου τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, οὕτω καὶ ἐγένετο τὸ μέγα Σάββατον (20 Ἀπριλίου), τελεσιτελεῖς τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς ἐν τῷ ὁρθοδόξῳ ἀνακτορικῷ Ναῷ κατὰ τὰς κατωτέρω ἀκριβεῖς λεπτομερείας, καὶ τὰ ἐπίσημα κείμενα, ἅτινα ἐλάβομεν ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ γραφείου.

Τὰ πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ Χρίσματος.

Περὶ ὥραν 7ην π. μ. προσῆλθον εἰς τὸν ἀνακτορικὸν ναὸν τῆς Βασιλίσσης ὁ Σ. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, φέρων τὸν ταξιάρχην τοῦ τάγματος τοῦ Σατιήρος, μετὰ τοῦ ἱεροδιακόνου του κ. Ἀνδρέου, ὁ ἀρχιμανδρίτης καὶ κατήγητὴς τῶν Βασιλοπαίδων κ. Προκόπιος Οἰκονομίδης, ὁ πρωθιερεὺς κ. Δημ. Ζαχαρίστος, οἰκονόμος, καὶ ὁ ἱεροδιάκονος τῆς Βασιλίσσης κ. Ἀγαθόνικος. Οἱ τοὶ περιεβλήθησαν τὰς χρυσοφάντους στολὰς τῶν περὶ ὥραν 7½, ὅτε μετὰ μικρὸν ἀφίκοντο καὶ οἱ σεβασμιώτατοι συνοδικοὶ Καρυστίας κ. Μακάριος, φέρων τὸν ταξιάρχην, καὶ Ζακύνθου κ. Διονύσιος, φέρων τὸν χρυσοῦν σταυρόν, μετὰ τοῦ Β. ἐπιτρόπου ἐν τῇ Γ. Συνόδῳ κ. Ἀν. Διομ. Κυριακοῦ. Οἱ δύο ἄλλοι συνοδικοί, ὁ Πατρῶν καὶ ὁ Κερκύρας, ἔχουσιν ἀπέλθει, ὡς γνωστόν, εἰς τὰς ἀρχιεπισκοπὰς τῶν διὰ τὰς ἑορτάς. Ὁλίγον πρὸ τῆς 8ης ὥρας προσῆλθον εἰς τὸν ναὸν ὁ πρωθυπουργὸς κ. Ἀηλιγιάννης, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ. Γεωργιανόπουλος, ὁ μέγας ἀντίρχεις κ. Μ. Κουντουριώτης, ἡ μεγαλή Κυρία τῆς τιμῆς κ. Θεοχάρη, ἡ σ. κ. Σαχίνη καὶ ὁ κλειδοῦχος τῆς Βασιλίσσης κ. Μεσοκαλῆς. Τῇ 8 ἀκριβῶς ὥρᾳ ἀφίκοντο γενόμενοι δεκτοὶ πρὸ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ παρὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν κλήρου καὶ ἀσπασθέντες τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ Βασιλεὺς, φέρων στολὴν νευάρχου μετὰ τοῦ ἀστέρος τοῦ ἐλληνικοῦ μεγαλοσταύρου, ἡ Βασίλισσα, αἱ

δοχος θέλει ευχαριστήσει προσωπικῶς τὸ ἐκνευρισμένον Αὐτὸν καὶ τὴν Σύγκλητον τοῦ πλῆθους. Μετ' ὀλίγον ὁ Διάδοχος λίαν συγκινημένος ἐπεφάνη ἐπὶ τοῦ ἐξώστου. Μυριόστομοι ζητωκραυγαὶ ἐχαιρέτισαν τὴν ἐμφάνισίν του. Ἐπελθούσης σιγῆς, ὁ Διάδοχος εὐχαριστῶν τὸ πλῆθος εἶπε τὰ ἑξῆς :

Σὺς εὐχαριστῶ καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς συγκλήτου μου διὰ τὰ αἰσθητά, τὰ ὅποια πάντοτε ἐδείξατε ὑπὲρ τῆς Οἰκουμενικῆς μας. Τὰ αἰσθητά σας γίνονται πάντοτε ἀμείωτα καὶ δείγμα τοῦτον εἶνε ἡ σημερινὴ ἐκδήλωσις αὐτῶν ἐπὶ τῷ χαρμοσύνῳ τοῦ ὅλου μας γένοντι. Ζήτω ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν !

Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Διαδόχου ἐκάλυψαν ἐκνευρισμένη ἀνευφημία καὶ ζητωκραυγαὶ τοῦ πλῆθους. Ἡ μουσικὴ ἀνέκρουσε καὶ πάλιν τὸν ἐθνικὸν ὕμνον, μετ' ὃ αἱ συντεχνίαι, προπορευομένης τῆς μουσικῆς καὶ τῶν σημαίων, κατήλθον εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος ἐνθα διελύθησαν.

ΔΙ ΕΥΧΥΚΑΛΙΟΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ.

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τοὺς ἀνὰ τὸ κράτος Σεβασμιωτάτους Ἱερέας.

Ἄγγελμα χαρμοσύνης εὐαγγελίζεται ἡμῖν ἡ Σύνοδος. Ἡ Α. Π. ἡ βασιλοπούς Σοφία, ἡ κλεινὴ σύγκλητος τῆς Α. Π. τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντίνου, ἐκτιμῶσα καὶ ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ἀληθῶς ἀγαπῶσα τὴν σωτήριον διδασκαλίαν τῆς ὁρθοδόξου ἡμῶν ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐγνώ ἀποθελόντως προσελθεῖν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς, καὶ μετέχειν τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ὁρθοδόξων.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἱερὰ τελετὴ τῆς προσελεύσεως εἰς τὴν ὁρθοδόξον τῆς σεπτῆς βασιλοπούς Σοφίας τελεσθήσεται τῇ 20 τοῦ ἡδὴ ἀρξαμένου μηνὸς Ἀπριλίου, ἡμέρα τοῦ μεγάλου Σαββάτου, προσκαλεσθε νὰ διατέχητε δι' ἐγγράφου ἡμῶν τοῖς κατὰ τὴν ὑμετέραν ποιμαντορίαν εὐλαβεστάτοις πρεσβυτέροις νὰ ψάλλωσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν δοξολογίαν εὐχαριστήριον πρὸς τὸν πάνσοφον ἡμῶν Θεὸν ἐπὶ τῷ χαρμοσύνῳ τούτῳ γιγονῶτι, ὑπερ ἀναμνηρίστως ἔργον ἐστὶ τῆς θείας Πανοίας τῆς τὰ πάντα σοφῶς οικονομούσης πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀνθρώπων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10 Ἀπριλίου 1891.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΓΕΡΜΑΝΟΣ, πρόεδρος
† Ὁ Ζακύνθου ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
† Ὁ Κερκύρας ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ
† Ὁ Πατρῶν καὶ Πάσης ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ
† Ὁ Καρυστίας ΜΑΚΑΡΙΟΣ

Ὁ γραμματεὺς
Βαρθολομαῖος Γεωργιάδης.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Πρὸς τοὺς ἀδελφουλαβεστάτους Ἱεραρχούς τῆς Ἱεροσολύμων.

Ἐπὶ τῷ χαρμοσύνῳ ἡγγέλματι τῆς προσχωρήσεως τῆς Α. Π. τῆς βασιλοπούς Σοφίας, συγκλήτου τῆς Α. Π. τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, εἰς τὴν ὁρθοδόξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν, προσκαλεσθε πάντες ἐν τῇ ἐνδοκίᾳ πρὸς μεσημέριον ὅραν τοῦ μεγάλου Σαββάτου, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, εὐχαριστήριον ἀναμνηρίστως τοῦ Ἱεριστοῦ θεήσεως ὑπὲρ συμπλήσεως τῆς βασιλικῆς Οἰκουμενικῆς, τὴν συνήθη ἐν ταῖς τοιαύταις ἐκκλησιαστικαῖς περιστάσεσι ψάλλοντες δοξολογίαν.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 18 Ἀπριλίου 1891.

(Τ. Σ.) Ὁ Μητρώων ΓΕΡΜΑΝΟΣ.

ΤΛΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΣ (*)

ΥΠΟ

Ι. ΣΚΛΑΥΤΣΟΥΡΝΗ

«Οὐδὲν ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς ὕλης καὶ τῶν συμφορῶν αὐτῇ δυνάμει». Ἡ ὕλη ὑπάρχει ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος, τὰ δὲ μόρια, ἐξ ὧν συντίθεται, ἀποκρινόμενα καὶ ἀνελισσόμενα, μηχανικῶς δὲ καὶ τυχαίως χωρίζονται ἢ ἐνοόμενα, παρήγαγον τὴν ἁρμονίαν τοῦ παντός. Ἐκ τῆς μοιραίας ταύτης καὶ ἀσύντου κινήσεως καὶ μεταμορφώσεως τῆς ὕλης διεμορφώθη ἐπὶ τῆς γῆς, κατ' ἐποχὴν μὴ δυνάμειν νὰ ὁρισθῇ, ζωτικὸν κῆρυον, ἐξ οὗ δὲ κέδιαλεῖται καὶ ἀποκρίνεται μεταβολῶν παρήγηται πάντα τὰ ἡμέτερα εἶδη, ἐξ ὧν δὲ τῶν τῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος».

Τοιαῦτα εἶνε αἱ θεμελιώδεις βίσεις πάσης ὕλης καὶ ἀπὸ τοῦ δοξασίας, ἐπὶ δὲ ταύτων ἡρέθη καὶ τὸ περὶ μοιρισμοῦ τοῦ Χέκελ οἰκονομικῶς καὶ καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ τίνα ἀπὸ γὰρ εἶνε τὰ γινόμενα, ἐφ' ὧν τοιοῦτον ἐρεῖται σύστημα, τίνες δὲ ἀποδείξεις περὶ τῆς ὁρθότητος τῶν προτεινόμενων, καὶ τίνες αἱ ἐπιστημονικαὶ αὐθεντίαι δι' ὧν περιβάλλονται διδασκαλίαι ὡρισμένα ν' ἀπαλείψωσι πᾶν ἔγχος ἡθικῶν καὶ θρησκευτικῶν βίου ἐρεῖται ἡμῶν ἐπὶ τῶν πεποιθήσεων ὑπάρξεως ὕψους καὶ δυνάμεως ἐλευθέρων καὶ πνευματικῶν ;

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ὁ Βύχρερ, προεστίμενος τῶν ὕλιστων τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, ἀπαντᾷ «Αἱ γνώσεις μου δὲν εἰσδύναται εἰς τὰ ἔργα τῆς φύσεως, ἢ δὲ οὐσία τῆς ὕλης ἐστὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς βλάστη ἀπὸ τοῦ λυσεως», (α)

(*) Ἐκ τῆς ἀναπόδωτον συγγραφῆς Ἱ. Σκλαυτσοῦρη, περὶ γένεως τοῦ ἀνθρώπου—ἁρμονία Χριστιανισμοῦ καὶ ἑπιστήμης.

(α) Φύσις καὶ πνεῦμα ἐπὶ Βύχρερ. ἑκδ. Φραγκφ.

Ἀπευθύνοντες τὰς ἐκζητήσεις μας πρὸς τὸν ἔσχατον ἐν τῶν γνώσεων τῆς ὁλοκληρίας διδασκάλων τῶν Ἑλλῶν (Zollner), πληροφοροῦμεθα ἐκ συγγραφῆς δημοσιευθείσης ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ 1865 τὰ ἑξῆς : «Οὐδὲποτε συνεμερίσθη τὰς πεποιθήσεις τῶν ἑλλῶν ὕλιστων, καθ' ἃς αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι μᾶς δὴροῦσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν ὅντος ὑπερκυμίου. Καὶ σήμερον ἐκτελεσθέντι ἀρχὴν ἢν πάντοτε ἀνωμαλὸν ἦν, ὅτι πάντα τὰ γινόμενα τῆς ἐξωτερικῆς τέφρας, ὡς καὶ τὰ ἐν ἡμῖν ἀνελισσόμενα, δύνανται διαφοροτρόπως νὰ ἐξηγηθῶσιν, οὐδὲν ὅμως ἀθετεῖ τοὺς κανόνες τῆς λογικῆς ὁ ἐξηγῶν αὐτὰ πνευματικῶς ἢ καὶ ἐν θεολογικῷ πνεύματι διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν πεποιθήσεων περὶ ὑπάρξεως ὑπερκυμίου κόσμου. Τὸ σύστημα τοῦ ὕλισμου, ὡς καὶ τ' ἀντίθετα τοῦτου συστήματος, δὲν εἶνε ἀπόρροια ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας, ἀλλὰ πίστεως καὶ ἰδιοσυμπεριεργίας». (α)

Τὰς ἀπορίας μας ἀπευθύνοντες πρὸς τὸν Χέκελ, ὅπως γνωρίσωμεν τίνες εἶνε αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀποδιδόμεναι εἰς τὴν ὕλην ἰδιότητες, δι' ὧν ἀτομικῶς παρέρχονται ζωτικὰ ὄντα, πληροφοροῦμεθα, ὅτι αἱ προτεινόμεναι ἡμῖν ἀρχαὶ εἶνε ὁξύματα πίστεως. «Ἡ ὥρα ἡγγικε, καθ' ἣν πρέπει ν' ἀντικαταστήσωμεν τὴν ἰδέαν τοῦ θεολογικοῦ δυναμικοῦ διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐννομοῦ καὶ μηχανικοῦ τοῦ κόσμου. Τὸ μυστήριον εἶνε πάντοτε ὁ κατὰ τὴν φύσιν, τὰ δ' ἐπιχειρήματα τῆς σχολῆς δὲν δύνανται νὰ διαφωτίσωσιν αὐτό. Πάντες οἱ συμμεριζόμενοι τὰς ἐμὰς ἀρχὰς καὶ ἰδέας ἐξηγοῦσι τὰ πάντα διὰ τῆς μηχανικῆς κινήσεως τῶν τελευταίων τῆς ὕλης ἀτόμων. Δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν οὔτε τὰς ὥρας, οὔτε τὸν χρόνον, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέλαιον εἶνε τοῦτο, ὅτι τὰ πρῶτα ζωτικὰ ὄντα ἀνεφάνησαν ἐν τῇ θαλάσῃ, ἢ ὑπὸ θέσεως αὐτῇ δὲν δύνανται ν' ἀποπροσθῇ οὔτε δι' ἐπιχειρήματα, οὔτε διὰ πειραμάτων». (β)

Καὶ ὅμως ὁ Χέκελ μᾶς ἐδίδωκεν ὅτι ἡ πίστις ἐξήρτηται ἀπὸ τὴν φαντασίαν, ἢ δ' ἐπιστήμη ἀπὸ τὸν λόγον, ἐκεῖ δ' ὅπου ἡ πίστις ἔρχεται, ἡ ἐπιστήμη τελευτᾷ. (γ)

Καὶ ὅμως τὸ προτεινόμενον ἡμῖν ἄξιωμα ὡς περιφανὲς καὶ ἀνταπόδεικτον, καίτοι μυστηριώδες, ἐπροτάθη πρὸς εἶκοσι ἔξ αἰῶνων ὑπὸ φιλοσόφου Ἑλλήνου ἢ δὲ ἀνθρώπου πάσης χώρας καὶ πάσης ἐποχῆς, εἴτε κατὰ φύσιν ζῶσα,

της σελ. 88.—Ἀντὶς ἱστορία τοῦ ὕλισμου. Γαλ. μετάφρασις Τόμος 2ος σελ. 326.

(α) Die Grazen κ.τ.λ. ἑκδ. Λειψίας σελ. 50, 51, Ἀντὶς τόμος 2ος σελ. 136 αὐτ.

(β) Λόγος Χέκελ. Temps 29 Αὐγ. 1878 καὶ Revue Critique phil. ἔτος α'. σελ. 375.

(γ) Περὶ Φυσικῆς Δημ. Μαθ. Α'.

εἴτε ἐξημερωθεῖσα, εἴτε ἐκπολιτισθεῖσα καὶ ἀπέκρουσε καὶ κατεδίνασε.

Καὶ ὅμως ἀρχὴ ἐπιστημονικῆς προτεινόμενῃ ὡς ἀναμφίλεκτος ἀλήθεια, καθ' ἣς οὔτε ἐπιχειρήματα, οὔτε πειράματα δύνανται νὰ κατισχύσωσιν, ἐθεωρήθη ὡς ἡ ὑψίστη τῶν ἀποπλανήσεων τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὑπὸ πάσης ἐξόχου μεγαλοφυΐας ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μέχρι τοῦ Χουμβόλδ, — ὑπὸ παντὸς μαθηματικοῦ πνεύματος ἀπὸ τοῦ Εὐκλείδους μέχρι τοῦ Πασχέλ, — ὑπὸ πάντων τῶν διακρινῶν φυσιολόγων ἀπὸ τοῦ Γαλιλεῖο μέχρι τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου, — ὑπὸ πάντων τῶν μεγάλων τῆς φύσεως ἐρευνητῶν ἀπὸ τοῦ Ἀναξαγόρα μέχρι τοῦ Παστέρ, — καὶ ὑπὸ πάντων τῶν περὶ τοῦ Σύμπαντος φιλοσοφούντων ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τοῦ Λεϊβνίτιου. Τοῦ κλεινοῦ δὲ καθηγητοῦ Λίβινγ βεβαιώσαντος ὅτι τὸν ὕλισμον προσβένουσιν αἱ ἐρασιτέχναι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (dilalanti), ὁ Ἀντὶς παρετήρησεν ὅτι μετ' ὅλα τὰ σφάλματα, εἰς ἃ περιέπεσαν ὁ Βύχρερ, Φίτ καὶ ὁ Ξόλβε, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῇ ἀπολύτως ὁρθὴ ἡ γνώμη τοῦ Λίβινγ. «Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Ἀντὶς, ὅτι οὔτε οἱ σπουδαῖοι ἐρευνηταί, οὔτε οἱ τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἀποκαλύπτουντες, οὔτε οἱ ἐπιστημώτεροι καὶ εἰδικώτεροι τῶν διδασκάλων ἔχουν τὸ ἔθος τῆς διαδόσεως ὕλιστικῶν θεωρημάτων». (α)

Μὴ δὲ τις νομίσει ὅτι ὁ Χέκελ ἀμελετήτως ἢ ἀπερισκέπτως ἀπήγγειλε λόγους χαρακτηριστικούς τῆς θεωρίας τοῦ μοιρισμοῦ ὡς ὑποθέσεις καὶ μελέτας μὴ ἐχούσας τὸ κύρος τῶν φυσιογνωστικῶν ἐπιστημῶν. Καλούμενος ἐν ἔτει 1877, ὅπως ἀναπτύξῃ καὶ δικαιολογήσῃ αὐτὰς ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τῶν φυσιοδιφῶν τῆς Γερμανίας, ἐπανέλαβε καὶ ἀνθις ὅτι ὡς ὁρῶντες τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένου συστήματος δὲν δύνανται οὔτε πειραματικῶς οὔτε μετ' ὅλης τῆς ἀκριβείας ν' ἀποδειχθῇ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐρευνῆς φιλοσοφικο-ιστορικῶν μνημείων καὶ διὰ ὑπερβατῶν θεωρημάτων (speculations) συνετῶν ἡμᾶ καὶ τολμηρῶν δυνάμεθα νὰ προσεγγίσωμεν ἐμμέσως εἰς τὴν ἀλήθειαν». (β)

Ἀλλὰ τότε, ἔλεγεν ὁ Βύχρερ, κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν τῶν φυσιοδιφῶν, οὐδὲν ἐξυπηρετεῖται τὰ συμφέροντα τῆς ἐπιστήμης προτείνοντες εἰς τὴν συνείδησιν τῶν λαῶν ὑποθέσεις καὶ θεωρίας μὴ ἐχούσας ἐπιστημονικὸν κύρος.

«Πρὸς τοὺς λαοὺς πρέπει νὰ διδάσκωνται ἄνευ περιορισμοῦ τινος πᾶσαι αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἀποδεδεγμέναι ἀλήθειαι, ὅπως ἀφο-

(α) Ἀντὶς 2ος σελ. 140.

(β) Revue Scientifique 8 Δεκ. 1877.

μοιούνται και μετὰ τοῦ κοινονικοῦ συμφύρου-
ται βίου. Καθῆκον τοῦ φυσιοδίφου εἶναι οὐ
μόνον νὰ διδάσκη τὰς ἀληθείας ταύτας, ἀλλὰ
καὶ νὰ ἐργάζεται ὡς τυχόναι καὶ πρακτικῆς
ἐφαρμογῆς. Ἄλλ' ὅσκις ἐδρισκόμεθα ἀπέναντι
μῆς θεωρίας μὴ λαβούσης ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα
ἐπιστημονικῆς προτάσεως, τότε καὶ τὰ συμφέ-
ροντα τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀνθρω-
πότητα καθήκοντα ἐπιβάλλουσι ν' ἀπέχωμεν
διαδόσεως αὐτῆς, καθ' ὅσον αὕτη ἀπὸ μῆς εἰς
ἄλλην ἡμέραν δύναται ν' ἀποδειχθῇ ψευδὴς
καὶ πεπλανημένη» (α).

Κατὰ τὴν ἀνέλιξιν τῆς προκειμένης συγ-
γραφῆς θέλομεν γνωρίσει τοῖς ἀναγνώσταις τὰ
γεγονότα, ἐφ' ὧν ὁ Βίρχωβ ἐρειδόμενος ἐκί-
ρυξε ψευδεῖς καὶ πεπλανημένας τὰς ὑλιστικὰς
περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου δοξασίας, αἵτινες
ἐπὶ χρόνου τινὰ ἐθορύβησαν τὸν ἐπιστημονι-
κὸν κόσμον. Προβαίνοντες ἐνταῦθα εἰς γενι-
κὴν ἐπιθεώρησιν καὶ ἀνασκευὴν τῆς θεμελιώ-
δους βάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς διετύπωσαν αὐ-
τὴν ὁ Βύχγερ, ὁ Μολεσθὺ καὶ ὁ Χέγκελ, θέλο-
μεν διαφωτίσει τὰ ἐπεξηρούμενα ζητήματα, ὑπὸ
δὲ τῶν περιφανεστέρων φυσιοδίφων ὀδηγού-
μενοι θέλομεν ἀκριβῶσαι τοὺς θύους εὐρείας
καὶ μακρῆς συζητήσεως, εἰς ἣν θέλομεν προσβῇ
κατὰ τὴν περαιτέρω ἀνέλιξιν τῆς συγγραφῆς.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Ἄνδρῳ γὰρ ὕλη.

I

Τὰς θεωρίας περὶ τῆς συνθέσεως καὶ τῶν
φαινομένων τῆς ἀνοργάνου ὕλης, ὅσαι περι-
βαλλόμεναι διὰ τοῦ κύρους τῆς ἐπιστήμης ἐγέ-
νοντο δεκταὶ ὀριστικῶς καὶ ἀδιαφιλονεικῆτως,
ὁφείλομεν κατὰ λογικὴν ἀνάγκην νὰ λαμβάνω-
μεν ὡς ἀφετηρίαν πάσης συζητήσεως τῶν ἀν-
θρωπολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ζητημάτων,
μεθ' ὧν συνταυτίζονται ἢ συνέχονται. Ἄλλ'
ἀθετοῦμεν τοὺς κινδύνους τῆς λογικῆς, εἰς οἰκ-
τρὰς δ' ἐκτιθέμεθα ἀποπλανήσεις, ἐν λαμβά-
νοντες ὡς βάσιν καὶ ἀφετηρίαν τῶν σκέψεων
μας ὑποθέσεις ἢ γνώμης ἀμφισβητούμενας καὶ
μὴ περιβαλλομένους διὰ τῶν γνωρισμάτων ἐπι-
στημονικῆς ἀληθείας, προβαίνωμεν δι' αὐτῶν
εἰς τὴν λύσιν τῶν συζητούμενων προβλημάτων.

Οἱ φυσιοδίφαι ὁμοφώνως ἀποφαίνονται ὅτι
ἡ ἀνοργάνου σώματα σύγκεινται ἐξ ἀπειροστί-
μων ὁλικῶν μορίων ἀλλήλοις συνεχομένων
ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δύω φυσικῶν δυνάμεων,
τῆς ἑλξεως καὶ τῆς ὤσεως. Λαμβάνοντες ἄν'
χεῖρας τεμάχιον σιδήρου δυνάμεθα διὰ ῥι-
νῆσεως νὰ ἀποχωρίσωμεν μέρος τῶν μορίων,
ἐξ ὧν συντίθεται, διακρινόμενον διὰ τοῦ γυ-

(α) Revue Scientifique 3 Δεκ. 1877.

μοῦ ὀρθογώνιου ἢ καὶ διὰ μικροσκοπικοῦ
ἐργαλείου. Ἐκαστὸν τῶν ἀποχωρισθέντων μο-
ρίων εἶναι σύνθεσις ἄλλων ἀπειροελαχίστων
ἀτόμων, ὧν ἡ συνοχὴ διέπεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν
νόμων, ἐξ ὧν καὶ ὁ μέγας ὄγκος τοῦ σιδήρου.
Διὰ χημικῶν ἐπιδράσεων καὶ ἀναλύσεων προ-
χωροῦμεν εἰς τὴν διαίρεσιν καὶ ὑποδιαίρεσιν
τῶν μορίων καὶ τῶν ἀτόμων, ἀλλ' ἐφ' ὅσον
καὶ ἂν προχωρήσωμεν εἰς τὴν διαμερισμὸν, δὲν
δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἐρπίδωμεν εἰς
τὸ ἀδιαίρετον καὶ μὴ ἐπιδεχόμενον περαιτέρω
ἀνάλυσιν. Διότι ἐφ' ἑνὸς μὲν νέαι μηχανικὰ
καὶ χημικὰ μέθοδοι καταδεικνύουσιν ὅτι εἶναι
διαίρεσιμα ἔτιμα προηγουμένως θεωρούμενα
ὡς ἀδιαίρετα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἡμετέρα διά-
φοια δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν μὴ
διαίρετοῦ καὶ ὁλικοῦ ἀτόμου.

Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ ἀτόμου περιέχει ἐν ἑαυτῇ
τὰ στοιχεῖα ὄγκου καὶ ἐκτάσεως, ὅταν δὲ ἐξαν-
τλήσωμεν τὰ μικροσκοπικὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰς
χημικὰς ἀναλύσεις, ἄρχεται τότε τὸ μικροσκο-
πικὸν τοῦ ἡμετέρου πνεύματος» (α), μὴ δυνα-
μένον ν' ἀναπαύσῃ ἐνθάδε διατηρεῖται ἡ ἰδέα
τῆς ἐκτάσεως, ἀλλ' ἔτι καὶ ταύτης ἐκλειπούσης
συνεκλείπει μετ' αὐτῆς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἀτόμου
καὶ τῆς ὕλης.

Τί εἶναι λοιπὸν τὸ ὁπάρχον εἰς τὴν τελει-
ταίαν τῆς ὕλης βαθμίδα;

Πόθεν ἄρχεται, ποῦ δὲ τελειώνει ἡ ἐκτασις
καὶ ἡ ὕλη;

Τί εἶναι τὸ πρῶτον τῆς ὕλης ἔκτομον, τί δὲ
τὸ τελευταῖον;

Ἰδοὺ τὸ ἀπολύτως ἄγνωστον εἰς τὴν ἐπι-
στήμην. «Αἱ ἐκτίσεις τοῦ φωτὸς διακρίνονται
τὰ μόρια τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐπικρατεῖ βαθύντατος
σκότος ἐπὶ τῶν ἀτόμων, ἐξ ὧν συντίθενται. Αἱ
πλέον ἐκτίθενται δοξασιᾷ δύναται νὰ παρα-
σταθῶσιν ὡς ἐδολογοφανεῖς. Δύσκολον δ' εἶναι
νὰ ἐξεύρῃ τις ἀσφαλὴ ὁδὸν μεταξὺ Σκύλλης καὶ
Χαριόβδεως». (β)

Τὸ τελευταῖον ὅριον τῆς ὕλης ἔλεγεν ὁ πα-
ρισκὸς Βίσκοβιτς, εἶναι τὸ μαθηματικὸν ση-
μεῖον τὸ μὴ ἔχον οὔτε ὄγκον οὔτε ἔκτασιν.

Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ὕλης, ἔλεγεν ὁ
Βίσκο, εἶναι ἡ μεταρριπτικὴ δύναμις. ἐξ ἧς ἄρχε-
ται καὶ εἰς ἣν καταλήγει.

Ἡ δύναμις, λέγει ὁ Φαραδάης καὶ οἱ δυνα-
μισταί, εἶναι πᾶν τὸ ὁπάρχον, τὸ δὲ πρῶτον
ἔκτομον εἶναι ἐκδηλώσεως δυνάμεως.

Δύο ἐπιφανεῖς τῆς Ἀρχῆς ἐπιστήμονες, ὁ
φυσιοδίφης Στουάρτ καὶ ὁ μαθηματικὸς Τάι,
μελετήσαντες ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὰς περὶ ὕλης καὶ
δυνάμεως θεωρίας, συνέταξαν ὁριστὰς σύγ-
γραμμα περιέχον τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκζη-
τήσεων.

(α) Σπέρσερ. πρῶτον ἀρχὴ § 16. Πόλος. Ὑλὴ καὶ
Δύναμις. Κεφ. Α'.

(β) Ζέλλινγ εἰς Lange 2ος 228, 229.

τήσεων καὶ πειραματικῶν ἐρευνῶν τῶν. Ἐκ-
θέσαντες τὰς περὶ τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης θεω-
ρίας ἀπὸ τοῦ Δημόκριτου μέχρι τοῦ Φαραδάη
καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν σκέψεως καὶ παρατηρήσεις
συμπεραίνουσιν ὡς ἑξῆς: «Ὁ μετὰ προσοχῆς
ἀκολουθήσας ἡμᾶς ἀναγνώστης γινώσκει ἤδη
ὅτι αἱ περὶ ὕλης γνώσεις μας εἶναι τοῦλάχισ-
τον ἑωλοὶ καὶ ἀτμώδεις (vaporous). Εἶναι
ἀληθὲς ὅτι πολλὰς τῶν ἰδιοτήτων τῆς ὕλης
μετὰ τούτης γινώσκωμεν ἀκριβεῖας, ὥστε δυ-
νάμεθα μαθηματικῶς νὰ ὁρίσωμεν πολλὰ τῶν
φαινομένων αὐτῆς καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν
ἐνεργειῶν τῆς. Καθόσον ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὰ περὶ
τῆς συνθέσεως τῆς ὕλης καὶ περὶ τῆς ὑπο-
στάσεως αὐτῆς δὲν γινώσκωμεν πλεονα τῶν
ἡμῶν ἐγνώριζεν ὁ Δημόκριτος». (α) Καὶ ταῦτα
μὲν περὶ τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης. Τί δὲ περὶ
τῆς δυνάμεως;

II

Καὶ περὶ τῆς διενθύνσεως καὶ τῶν φαινο-
μένων τῶν δυνάμεων τῆς ἀνοργάνου ὕλης
πολλὰ ἐγνώσθησαν καὶ ἀνεκαλύφθησαν κατὰ
τοὺς τελευταίους αἰῶνας, περὶ δὲ τῆς οὐσίας
αὐτῶν καὶ ὑποστάσεως πλὴν πολλῶν ὑποθέ-
σεων οὐδὲν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ὀριστικῶς ἠκρι-
βώθη.

Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον, ὡς καὶ οἱ φυσιο-
δίφαι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, ὅτι τὰ σώματα
σύνκεινται ἐξ ἀπειροστίμων ἀτόμων. Καὶ ὁ
μὲν Δημόκριτος ἐθέλει τὰς ἀτομικὰς καὶ ἀσφα-
τους διὰ τὴν σμικρότητα τῶν ὄγκων οὐσίας,
ὡς κινούμενας ἐντὸς τοῦ κενοῦ, τυχαίως συγ-
κρουόμενας καὶ ἐνοημένες, ὡς παραγαγούσας
μὲν τὰ κοσμικὰ φαινόμενα, ἐχούσας δ' ἐν ἑαυ-
τοῖς τὰ αἷτια τῆς κινήσεως ὁ δ' Ἐμπειδοκλῆς
ἀπέδιδε τὰς κινήσεις τῶν ἀτόμων εἰς δύω ἐξω-
τερικὰς δυνάμεις ἀνεξαρτήτους τῶν ἀτόμων,
εἰς τὴν Φίλιαν καὶ εἰς τὴν Νετικῶς, εἰς
τὴν ἑλξιν τοῦτέστι καὶ εἰς τὴν ἀπώθησιν. Ἀλλ' ὁ
Ἀναξαγόρας ἀποδεχόμενος τὴν περὶ τῶν ἀτό-
μων θεωρίαν ἐδόξαζεν, ὅτι ἡ ὕλη αὐτῶν νεκρὰ
οὐδα δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ τὴν κίνησιν,
τὴν τάξιν, καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν ὄντων,
ἡσθάνθη δὲ τὴν ἀνάγκην νὰ παραδεχθῇ καὶ
ἀρχὴν τινα, τὸν νοῦν, ὡς ἀρχικὴν αἰτίαν
τῆς σκοπίμου κινήσεως καὶ διακοσμήσεως.

Σπέρματ' αἰ καὶ ἡ καλεῖ ὁ Ἀναξα-
γόρας τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἀοράτων τὴν
σμικρότητα μορίων, εἰδικὴν ἐχόντων ποιότητα,
τὸν δὲ νοῦν δύνανται μετὰ λόγον ἐνεργεῖν
ἀσώματον, παντοδύναμον, ἀδύνατον. «Ἐκεῖ-
νος οὐδὲν μέμικται χρήματι, ἀλλὰ μόνος ἐξ
ἑαυτοῦ ἐστίν.»

Καὶ οἱ φυσιοδίφαι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου

(α) Univers Unsee. Στουάρτ καὶ Τάι Κεφ. Α'.

ὁμοφώνως παραδέχονται, ὅτι τὰ σώματα τῆς
ἀνοργάνου ὕλης συνίστανται ἐξ ἀτόμων ἐνο-
μένων μὲν διὰ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως, χωριζο-
μένων δὲ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἀπωθήσεως ἢ
τῆς θερμοτήτος, ὡς ἐσχάτως ἐχαρακτηρίσαν.
Διότι, ἐφ' ὅσον καὶ ἂν συνέχωνται τὰ ἔκτομα
τῶν διαφόρων σωμάτων, οὐδέποτε συνταυτίζου-
νται, τῆς θερμοτήτος αἰετοτε διατηρούσης ἁό-
ρατον καὶ ἀνεπαίσθητον μεταξὺ τοῦ ἐνὸς καὶ
τοῦ ἑτέρου ἀπόστασιν. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἐπι-
κρατήσεως τῆς μῆς ἢ τῆς ἑτέρας τῶν δυνά-
μεων τὰ σώματα εἶναι στερεά, ὑγρὰ ἢ ἀερίωδη.
Παρατηροῦντες τὰς ἐπὶ τῶν σιδηροδόμων τι-
θεμέναις σιδηρᾶς ῥάβδους θὰ ἴδωτε ὅτι ἀφίε-
ται ἀπόστασις τις μεταξὺ τῆς μῆς καὶ τῆς
ἑτέρας. Ἡ δύναμις τῆς θερμοτήτος ἐπιτεينو-
μένη μεταξὺ τῶν ἀτόμων τοῦ σιδήρου διαστείλ-
λει τὸν ὄγκον αὐτοῦ, θὰ ἐθραύετο δὲ ἡ μία ἢ
ἡ ἑτέρα ἢ καὶ ἀμφοτέραι αἱ ῥάβδοι, ἐὰν στε-
νῶς συνεχόμεναι ἐπιέζοντο ὡς ἐν τῇς μεγεθύν-
σεως τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀτομικῶν μορίων.
Καὶ τεχνητῶς διὰ τῆς θερμάνσεως διαστέλλο-
μεν τὰ στερεὰ σώματα καὶ μεταβάλλομεν εἰς
ὑγρὰ καὶ τὰ ὑγρὰ εἰς ἀερίωδη, τὰν ἀπαιλιν δὲ
διὰ τῆς ψύξεως τ' ἀερίωδη εἰς ὑγρὰ καὶ ταῦτα
εἰς στερεά. Αἱ δυνάμεις τῆς ἑλξεως καὶ τῆς
ἀπωθήσεως οὐδέποτε ἡρεμοῦσιν, ἀδιαλείπτως
δ' ἐπενεργοῦσαι ἐπὶ τῶν ἀτόμων τῶν σωμάτων
διατηροῦσι τὴν ἰσοσταθμίαν τῶν κινήσεων, μέ-
χρ' οὐ ἡ ἰσοσταθμία αὕτη ἐξ ἄλλου αἰτίου ἢ
δυνάμεως μεταβληθῇ καὶ μετ' αὐτῆς μεταβληθῇ
ἢ σύνθεσις καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν ἀτόμων.

Αἱ ἐπενεργούσαι αὐταὶ δυνάμεις πρὸς συν-
τήρησιν καὶ μεταβολὴν τῶν ἐλαχίστων τῆς ὕλης
μορίων εἶναι αὐταὶ αἱ συνέχουσιν καὶ διατη-
ροῦσαι τὴν ἀρμονίαν τῶν οὐρανίων σωμάτων.
Σταγόνες ὕδατος, κόμης τέφρας, κόκκος ἕρμου
ὑπὸ τῶν αὐτῶν περιελάσσονται δυνάμεων καὶ
ὑπὸ τῶν αὐτῶν διοικοῦνται νόμων, ὅφ' ὧν καὶ
οἱ ἡλίαι καὶ οἱ πλανῆται. Ἀστέρες καὶ ἀστέρων
συντροχίματα καὶ μυριάδες πλανητῶν καὶ κό-
σμοι ὁλόκληροι αἰωροῦνται εἰς τὸ ἀχανὲς κε-
νὸν καὶ ἀποχωρίζονται καὶ ἐνοῦνται καὶ κατα-
πίπτουσι καὶ ἀνυψοῦνται καὶ καταπληκτικὰς
διατρέχουσιν ἀποστάσεις ἐν δευτερολέπτῳ, καὶ
στρέφονται περὶ τοὺς ἑαυτῶν ἕξονας ἐν θαν-
μασίᾳ πάντοτε καὶ ἀκαταλήπτῳ ἀρμονίᾳ δια-
τηρουμένη ἐν μέσῳ τῆς ἀπέχου τῶν κινήσεων
καὶ μεταμορφώσεων ποιικιλίᾳ καὶ ἀδιαλείπτῳ
μεταβολῇ. Τὰ ἑκατομμύρια τῶν οὐρανίων σω-
μάτων ἔλκονται διὰ τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος
καὶ τὸ ἐν ῥέπει πρὸς τὸ ἕτερον καὶ πάντα ὡς
εἰς κέντρον κατευθύνονται ὡς τὰ μόρια τοῦ
ἐλαχίστου χάλικος. Ὁ Νεῦτων ὥρισεν μαθημα-
τικῶς τὸν νόμον τῆς βαρύτητος τῶν σωμάτων
ἐλκόμενων κατ' εὐθὺν μὲν λόγον τοῦ ὄγκου
καὶ κατ' ἀντίθετον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπο-

στάσεως. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦτον γῆ καὶ σελήνη καὶ πλανῆται τοῦ ἡμετέρου συστήματος θὰ κατέπιπτον ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ἐὰν ἡ πρὸς τὸν ἴδιον ἕξουνα ἀρχικὴ ἐκκέντρου κίνησις μὴ ἀντισταθμίζε τὴν δύναμιν τῆς ἑλξέως. Καὶ ἐπὶ πάντων μὲν τούτων καὶ ἐπὶ τῆς θανμασίας τῶν νόμων τῆς φύσεως ἐνότητος καὶ ἁρμοονίας πάντες ὁμοφωνοῦν καὶ οὐδεμία ἐγείρεται ἐπὶ τῶν φαινομένων σπουδαία διαμφορῶν. Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ οὐσία τῶν φυσικῶν δυνάμεων, τίς δὲ ἡ ἔδρα αὐτῶν, πόθεν δὲ ἀρθύνται τὴν ὑπόστασιν καὶ τίνα τὰ μυστηριώδη τῶν νόμων καὶ φαινομένων πρῶτα αἰτία; Ἄμια τῶν ζητημάτων τούτων τιθεμένων ἔρχεται ἡ διαφωνία τῶν φυσιοδιφῶν, καὶ ἡ μὲν συζήτησις ἐπαυξάνει τὴν βαθυότητα τοῦ σκοτοῦς, ἡ ἐπιστήμη περιέχεται εἰς πλήρη ἀγνοσίαν, οἱ δὲ εἰλικρινεῖς αὐτῆς θεράποντες ἀνομολογοῦσι μετὰ τοῦ περιμελοῦς φυσιολόγου Κλαυδίου Βερνάρδου, «ἡμεῖς βλέπομεν τ' ἄμεσα τῶν φαινομένων αἰτία, ἀλλὰ τὰ πρῶτα αἰτία μᾶς διαφεύγουσι». (α)

Λάβετε λίθον ἀνὰ χεῖρας καὶ ἀφήσατε αὐτὸν νὰ καταπέσῃ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐκὼν συγχρόνως αἰτοικὸς τοῦ ἀντιθέτου ἡμισφαίου πρᾶξι τὸ αὐτό, ὁ λίθος θὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν πρὸς τὸ κέντρον διεύθυνσιν. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐκάλασαν ἐκτελέσματα τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος. Ἀλλ' ἡ δύναμις ἡ ὠθοῦσα τὸν λίθον πρὸς τὴν γῆν, ἡ τὴν σελήνην πρὸς τὴν γῆν καὶ ταύτην πρὸς τὸν ἥλιον καὶ αἱ συνεφερόσαι τὴν ἁρμοονίαν τῆς ὥσεως δυνάμεις εἶνε ἤρα γε συμφυεῖς εἰς ἀμφότερα τὰ σώματα ἢ εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν; εἶνε ἀνότητος ἀόρατος καὶ ἀσώματος διοικοῦσα κατὰ τρύπον ὕλως μυστηριώδη τὴν ἁρμοονίαν τοῦ παντὸς διὰ νόμων, οὗς ἔθετο ἡ πρώτη δημιουργικὴ αἰτία; εἶνε τὸ κενόν, ὡς ἐδόξαζεν ὁ Δημόκριτος, ἢ αἰθέρ τις ἀόρατος, μὴ ἔχων τὰ στοιχεῖα τῆς γνωστῆς εἰς ἡμᾶς ὕλης, ἐν ᾧ συγκεντρῶνται, καὶ δι' αὐτὸ ἐπενεργοῦσι νόμοι καὶ δυνάμεις;

Ὁ Νεύτων ἀπαντῶν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἔλεγεν· «Ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς βαρύτητος, ἀλλ' ἀγνοῶ τίς εἶνε ἡ ἔδρα αὐτοῦ. Βεβαίως ὅμως θὰ ὑπάρχῃ ὁνότης τις ὑλικὴ ἢ ἀσώματος ἐπενεργοῦσα ἐπὶ τῶν ἐλκομένων σωμάτων, ἀλλ' εἶνε ἕλογον τὸ πιστεύειν ὅτι ἡ δύναμις ἔγκειται ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀτόμοις τῶν ἐλκομένων». (β) Ὁ δὲ Κέσνερ διαφωτίζει τοὺς λόγους τούτους ἔλεγεν· «Ὁ νόμος τῆς βαρύτητος ἵσται ἐξ ἐνεργείας συγχρόνως ἐπιδράσης ἐπὶ τῶν ἐλκομένων σωμάτων. Δὲν πρὸκειται περὶ ἰδιότητων τῶν σωμάτων, ἀλλὰ περὶ

(α) La Science experimentale, Chap. Definition de la vie.

(β) Principia Mathematica.

ἀνωτέρας δυνάμεως ἐνότητος ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων ἐπενεργοῦσης». (α)

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην τὸ ἐλκόν τὰ δύο σώματα Α καὶ Β αἰτῶν ἢ τὸ ὠθοῦν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων δὲν εἶνε συμφυεῖς οὔτε εἰς τὸ Α οὔτε εἰς τὸ Β, ἀλλ' εἰς ἄλλην ὁνότητα, ἥς ἡ ἐνέργεια ἀναπτύσσεται ἐπὶ δευτέροις ἑστέροις καὶ συνθήκαις κατὰ τὴν τοποθέτησιν καὶ κίνησιν τῶν σωμάτων.

Ἡ θεωρία αἰτῆ δὲν εἶναι ἀποδεκτὴ ὑπὸ πάντων τῶν φυσιογνωστῶν, πλείστοι δὲ ἄλλοι ἐπενοήθησαν καὶ ἐπροτάθησαν πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν φυσικῶν δυνάμεων κυρίως δὲ περὶ τῆς σπουδαίου πύθων τῆς ἑλξέως καὶ ὥσεως. Καὶ οἱ μὲν ὑλοδοξοῦντες παριστάνουσι τὸ ἔτομα ὡς τὴν πηγὴν πάσης δυνάμεως, ἀλλ' ὁ ιστοριογράφος αὐτῶν Ἀντρέ ἀνομολογεῖ ὅτι μέταται ὑπὲρ αἱ ἐπιστημονικαὶ αὐτῶν προστάσεις, μυθώδεις δὲ αἱ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου προτάσεις τοῦ Μολεούβ (β). Οἱ δὲ ὁπαδοὶ τοῦ Βόσνιτς, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀμπέρ, θεωροῦσι τὴν δύναμιν ὡς τὸ ἐν καὶ τὸ ὑπάρχον, τὸ δὲ ἔτομα κέντρον καὶ ἐκδήλωσιν καὶ ἐνσωμάτωσιν δυνάμεων. Ἐτεροι φησὶν ὅτι, ὡς ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη προσοδεύουσα ἀπὸ τῆς φύσεως τὸ πρῶτον καὶ τὸ τετραγωνισμὸς τοῦ κύκλου ἀπέδειξε τὸ ἀδύνατον τῆς λύσεως αὐτοῦ, οὕτω διὰ τῶν γενομένων προόδων τῆς ἐπιστήμης κατεδείχθη τὸ ἀπολύτως ἀδύνατον τῆς λύσεως τῶν περὶ τῆς οὐσίας καὶ ἔδρας καὶ ἀρχῆς τῶν φυσικῶν δυνάμεων ζητημάτων (γ). Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ θεωρία περὶ τοῦ ἀοράτου τῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐπὶ τῆς ὕλης αὐτῶν ἐπιδράσεως νῦν ἔσχε διασώσει, ἐξ ὧν ὅσα περιφανεῖς φυσιοδίφαις τὸν Χίον, ἔνα τῶν ἰσχυρῶν τῆς θερμοδυναμικῆς, καὶ τὸν Καμίλον Φλαμινιῶνα ὁπαδὸν τῆς ἀσβεστοῦς θεωρίας, μέχρι δὲ σημείου τινὸς καὶ αὐτῆς τῆς ἀντιμέτου τῆς ζωῆς γενέσεως, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὰς ἀρχὰς ὑπερυσθῆ τῶν καὶ ὑπερφυσικῶν ὑποθέσεων.

III

Ὁ Χίον προέβη εἰς τοῦτο διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀποκλείσεως πάσης θεωρίας καὶ πάσης ὑποθέσεως ἀποδιδοῦσης εἰς τὰς φυσικὰς δυνάμεις πηγὴν ἀτομικὴν ἢ ὁλιστικὴν. Ἀποκλείσας τὰς περὶ συνταυτίσεως τῶν ἀτόμων καὶ τῆς δυνάμεως ὑποθέσεις, καὶ ἀντεπεξελθὼν κατὰ τῆς θεωρίας περὶ ἄλλον αἰθερίου ἐγνωσμένου σώματος πληροῦτος τὸ ἵπὸ τοῦ Δημοκρίτου κενόν, κατέληξεν εἰς συμπεράσματα ἀνιστόρητα ἔρδην τὰς βάσεις πάσης ὁλιστικῆς ὑποθέσεως ἢ δοξασίας. Τὸ αἶτιον τῆς καθολικῆς ἑλξέως, συμ-

(α) Mecanique Supérieure III § 120.

(β) Ἀντρέ Τόμ. 2ος σελ. 216 καὶ ἀκολ.

(γ) Ἀντρέ, σελ. 222.

περαίνει ὁ Χίον ἐν τῷ περιδρόμῳ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ «Θερμοδυναμικῆς», ὑπάρχει πανταχοῦ εἰς τὸ ἔπειραν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἰδιότης τῆς ὕλης, οὐδὲ ἡ ὁπῇ τῆς ἐνώσεως τῶν σωμάτων δύναται ν' ἐποδοθῇ εἰς ἄλλην τινα ὕλην αἰθερίου ὑπάρχουσαν ἐν μέσῳ τῶν ἐλκομένων. Μεταξὺ τῶν οὐρανίων σωμάτων οὐδὲν ὑπάρχει, αἱ δὲ σχέσεις μεταξὺ ἡλίου καὶ πλανητῶν ἵσταιται προφανῶς ἀπὸ αἰτίων μηδὲν ἔχον ὕλικὸν χαρακτήρα. «Θεωρία, ἐπαγγελολογὴ τὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τοῦ Παντός διὰ τῆς αὐτομάτου τῆς ὕλης κινήσεως, εἶνε ἐναντία πάντων τῶν ἐξαγομένων τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης καὶ πάσης λογικῆς τῶν πραγμάτων μελέτης καὶ ἀναλύσεως» (α).

IV

Ὁ δὲ Φλαμινιῶν κατὰ τὴν διερεύνησιν τῶν ζητημάτων περὶ τῶν διεπορευθῶν δυνάμεων τὴν ἀνοργάνον ὕλην, ἐπάγει τάδε·

«Οἱ ὁλισταὶ λέγουσιν· Ἡ ὕλη καὶ ἡ δύναμις εἶνε πάντοτε ἡνωμέναι, ἥρα ἡ δύναμις εἶνε τῆς ὕλης ἰδιότης. Ὁ συλλογισμὸς οὗτος οὐδὲ μισθὸς εἶνε ἕξις, διότι εἶνε παιδαριώδης. Καὶ ὅμως σύστημα ἀποδεχόμενον ὡς ἀρχὴν ὅτι ἡ δύναμις εἶνε ἰδιότης τῆς ὕλης ἀξιοῖ νὰ ἔρξῃ τοῦ κόσμου ἐν τῷ μέλλοντι! Αἱ ὁλιστικαὶ θεωρίαι παρίστανται ὡς ἐξαγομένον συμπέρασμα τῆς νεωτέρας ἐπιστημονικῆς προόδου, ἀλλὰ δὲν ἔχουσιν ὑπὲρ αὐτῶν οὐδὲ μίαν τῶν μεγίστων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων τοῦ κατ' ἡμᾶς χρόνου. Διαθροισθῶν οἱ ὁλοφρονῶντες πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν ἀμαθῶν καὶ τῆς κοίτης νεότητος, ὅτι αἱ ἐπιστήμαι προσοδεύουσαι κατώφθωσαν ν' ἀνακαλύψωσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε ψυχὴ οὔτε Θεός. Ὁ ἐκρογανιστὸς λίθος τοῦ ὁλισμοῦ εἶνε στέλεχος γηραιῶ δένδρου σκολυκθώτου. Τὰ ἔτομα τῶν ἀπείρων μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων σωμάτων κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων συνελκόνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀοράτου δυνάμεως τῆς κραταιότητος τῆς σφαίρας ἐν ταῖς αὐτῶν τροχιαῖς. Σάμασκα ἡ ὕλη ὑπεκκρεῖ πρὸς τὸν εἰς τὴν δύναμιν ταύτην... Ὁ νεώτερος τῆς ὕλης ὑπάρχει ἀρχὴ ἕκτος ἀπολύτως διάφορος. Τὸ πνεῦμα ζωογονεῖ τὴν ὕλην. Ἡ ὕλη ἔχει ἰδιότητάς τινας, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὴν ἐπιτηδεῖαν νὰ ὑπακούῃ εἰς νόμους. Ἡ ἁρμοονία ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ, ὁ δὲ ἀριθμὸς ἔχει πάντοτε παρακολουθοῦντα τὴν χαρακτῆρα τῆς διανοίας. Ἀλλ' οὐδὲ μὴ δὲ ἡμιουργικὴ δίκαια ἀποκαλύπτεται μετὰ μέζοντος ἐνεργείας, ὅσον ἐν τῷ ὁργανισμῷ τῆς ζωῆς καὶ ἐν τῇ ὑπάρξει τοῦ ἀνθρώπου» (β).

V

Ὁποδεκνύοντες τοὺς ὅρους τοῦ περὶ ὕλης

(α) Θεωρία τῆς Θερμότητος. Βιβλ. 2ος Κεφ. Α'.

(β) Ὁ Θεός ἐν τῇ Φύσει. Βιβλίον Α'.

καὶ δυνάμεως ζητήματος καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ συζητήσεις, δὲν προτιθέμεθα νὰ προτείνωμεν ὡς ὁρθότεραν τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν τῶν προτεινομένων λύσεων, ἢ νὰ διατυπώσωμεν ἐνταῦθα τὰς ἀποδείξεις καὶ τὰς πεποιθήσεις περὶ ὑπάρξεως ὑπεραισθητῶν δυνάμεων. Εἰς τὸ ἐπόμενον τμήμα θέλομεν ὑποδείξει κεφαλαιωδῶς τὰ γεγονότα ἐφ' ὧν ἐρεῖδονται αἱ πεποιθήσεις αὐταὶ ἐν δὲ τοῖς ἐπομένοις προβαίνοντες εἰς ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν καὶ μελέτην ἐνὸς ἐκκέντρου αὐτῶν θέλομεν κατὰ τὴν περιφάνειαν τῆς λογικότητος τῶν ἀρχῶν τῆς φιλοσοφίας τοῦ πνεύματος, τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῶν ἐμβρόχθειαν καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἀπαστρέφουσαν ἀλήθειαν ἐν πλήρει ἁρμοονίᾳ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἰδέαν. Σκοπὸν ἔχομεν ἐνταῦθα νὰ καταδείξωμεν ἁπλῶς ὅτι, καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν μελέτην τῶν δυνάμεων τῆς ἀνοργάνου ὕλης, ἀφ' ἐνὸς μὲν σπουδαίου φυσιοδίφου διορθῶσιν ἐν αὐταῖς τὸ ἀσώματον καὶ ὑπεροργανικὸν τοῦ αἰτίου ἐξ οὗ ἐκπηγάδουσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ βεβαιώσιν τῶν προτεινομένων θεωριῶν πρὸς ὅριον τῆς ὕλης ἰδιότητος. Ὁ συλλογισμὸς οὗτος οὐδὲ μισθὸς εἶνε ἕξις, διότι εἶνε παιδαριώδης. Καὶ ὅμως σύστημα ἀποδεχόμενον ὡς ἀρχὴν ὅτι ἡ δύναμις εἶνε ἰδιότης τῆς ὕλης ἀξιοῖ νὰ ἔρξῃ τοῦ κόσμου ἐν τῷ μέλλοντι! Αἱ ὁλιστικαὶ θεωρίαι παρίστανται ὡς ἐξαγομένον συμπέρασμα τῆς νεωτέρας ἐπιστημονικῆς προόδου, ἀλλὰ δὲν ἔχουσιν ὑπὲρ αὐτῶν οὐδὲ μίαν τῶν μεγίστων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων τοῦ κατ' ἡμᾶς χρόνου. Διαθροισθῶν οἱ ὁλοφρονῶντες πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν ἀμαθῶν καὶ τῆς κοίτης νεότητος, ὅτι αἱ ἐπιστήμαι προσοδεύουσαι κατώφθωσαν ν' ἀνακαλύψωσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε ψυχὴ οὔτε Θεός. Ὁ ἐκρογανιστὸς λίθος τοῦ ὁλισμοῦ εἶνε στέλεχος γηραιῶ δένδρου σκολυκθώτου. Τὰ ἔτομα τῶν ἀπείρων μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων σωμάτων κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων συνελκόνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀοράτου δυνάμεως τῆς κραταιότητος τῆς σφαίρας ἐν ταῖς αὐτῶν τροχιαῖς. Σάμασκα ἡ ὕλη ὑπεκκρεῖ πρὸς τὸν εἰς τὴν δύναμιν ταύτην... Ὁ νεώτερος τῆς ὕλης ὑπάρχει ἀρχὴ ἕκτος ἀπολύτως διάφορος. Τὸ πνεῦμα ζωογονεῖ τὴν ὕλην. Ἡ ὕλη ἔχει ἰδιότητάς τινας, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὴν ἐπιτηδεῖαν νὰ ὑπακούῃ εἰς νόμους. Ἡ ἁρμοονία ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ, ὁ δὲ ἀριθμὸς ἔχει πάντοτε παρακολουθοῦντα τὴν χαρακτῆρα τῆς διανοίας. Ἀλλ' οὐδὲ μὴ δὲ ἡμιουργικὴ δίκαια ἀποκαλύπτεται μετὰ μέζοντος ἐνεργείας, ὅσον ἐν τῷ ὁργανισμῷ τῆς ζωῆς καὶ ἐν τῇ ὑπάρξει τοῦ ἀνθρώπου» (β).

Καὶ τί λέγω; Οὐδὲ περὶ τῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως καὶ αἰτίου τοῦ φωτίζοντος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν φωτὸς γινώσκει τι ἡ ἐπιστήμη! Τὰ κύματα καὶ οἱ κρᾶσμοὶ τοῦ φωτὸς ὁδηγοῦσι τὸν ἐπιστήμονα εἰς πάντα τὰ ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ τῶν σωμάτων πειράματα, ἀλλ' ὁ σφῶς διάκειται εἰς ἀπύλτον περὶ τῶν αἰτίων τῶν ὁπτικῶν φαινομένων ἀγνοσίαν, οὐδεμία δὲ τῶν γενομένων ἀπὸ τοῦ Νεύτωνος μέχρι τῶν ἡμερῶν μᾶς ὑποθέσεων ἔλαβεν ἐπιστημονικὸν κύρος. Αὐτὸ καὶ ὁ Σπένσερ, ἐν τῇ περὶ Πρώτων Ἀρχῶν συγγραφῇ καὶ ἐν ἄλλαις μεταγενετέραις, διαφρήδην ἀποφαίνεται, ὅτι «ἡ οὐσία τῆς ὕλης εἶνε ἀκατάληπτος, ὡς εἶνε ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐκτασις» (β).

Πρόπαντος δ' ἄλλον ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ ἐξῆς σπουδαίου ἐπιστημονικοῦ γεγονότος.

Οἱ διαπρεπέστεροι τῶν φυσιοδιφῶν, ὅσοι προσβέβησαν ὅτι τὰ κοσμικὰ καὶ σωματικὰ φαινόμενα ἵσταιται ἀπὸ τὰς μεταβολὰς μηχανικῶν δυνάμεων συμφύτων τοῖς ἀτόμοις, ἀποτελοῦντων δὲ ἰδιότητος αὐτῆς τῆς ὕλης, ἀποδέχονται μὲν τὴν θεωρίαν τῆς μὴ ὑπάρξεως ἀνοργάνου ὕλης ἕνευ δυνάμεως, ἀλλὰ δὲν συμ-

(α) Νοββ. Νέα Φυσική. Σελ. 26.

(β) Ὁβίδης. Οὐτογεν. Φιλ. Κατέλλων ἐκδ. σελ. 92.

περαίνουσιν ὡς ἐκ τούτου ὅτι δὲν ὑπάρχει δύναμις ἐκτὸς τῆς ὕλης. Δοξάζοντες ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς ἀνοργάνου ὕλης (λίθων, ὕδατων, ἀερίων, δρυκτῶν) ἤρτηται ἀπὸ νόμους μηχανικούς καὶ μηχανικούς καὶ ἀπὸ δυνάμεις συμφύτους τῇ ὕλῃ, πρεσβεύουσιν ἕνα ὅτι πάντῃ διάφοροι εἶνε οἱ διέποντες τὸ φυσικὸν καὶ ζωικὸν βασίλειον νόμοι, τὰ δὲ τοῦ βασιλείου τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ ἡθικοῦ καὶ νοητικοῦ βίου διέπονται ἀπὸ δυνάμεις πνευματικὰς οὐδόλως ἀπὸ τῆς ὕλης ἐξαρτωμένας, ὁδηγούσας δ' ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπαρξίν ὑπερκosμίου ὄντος καὶ Δημιουργοῦ.

Περιοριζόμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς ὑποδείξωμεν ἐνταῦθα τοὺς δύο θεασώτες καὶ ἀπολογητὰς τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας, τὸν Ἑρρίκον Μαρτίνον (α), καὶ τὸν διάσημον μοναχὸν Σέκκην, ἀστρονόμον ἐπιφανῆ τοῦ κατ' ἡμᾶς χρόνου. Ἀποδίδει δὲ Σέκκης τὰς κινήσεις τῶν ἀτόμων εἰς τὸν πληροῦντα τὸ Σύμπαν αἰθέρα, εἰς δὲ τὰς περιουήσεις καὶ τρομὰς δεικνυμένους αὐτοῦ τὰ φαινόμενα τοῦ φωτός, τοῦ ἡλεκτρισμοῦ καὶ τοῦ μαγνητισμοῦ. «Ἀλλ' ἀναλύνων, λέγει ὁ μέγας φυσιοδίφης, τὰ ὑλικά φαινόμενα καὶ φθάνων μέχρι τῆς ἀπωτέρας σωματικῆς αἰτίας, τῆς κινήσεως τοῦ αἰθέρος, δὲν προχωρῶ περαιτέρω. Ἡ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς κινήσεως ταύτης καὶ τῶν διεπόντων αὐτὴν νόμων ἐκζητήσεις ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς φυσιογνωσίας». (β)

VI

Καὶ ὅμως οἱ ὑλοφρονούντες, καὶ δὴ οἱ ἐν Ἑλλάδι ὁπαδοὶ αὐτῶν, δὲν παύουσι διδάσκοντες ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς ὕλης καὶ τῶν συμφύτων αὐτῇ δυνάμεων. Ἀντὶ δὲ ἀποδείξωμεν καὶ ἀνασκευῆς πάσης ἐναντίας θεωρίας, ἀντὶ νὰ μνημονεύσωμεν τοῦλάχιστον τὰ ὀνόματα τῶν περικλεῶν φυσιοδιφῶν, ὅσοι ἀποκρούουσι τὰς ἰδέας, τὰς ἀρχὰς καὶ αὐτὰς τὰς προτάσεις καὶ βεβαιώσεις των, ἐπαναλαμβάνοντες μίαν λέξιν, καὶ ταύτην ἐντὶ μελέτης καὶ ἀναλύσεως καὶ παντὸς λόγου ἢ ἐπιχειρήματος. Ἡ Ἐπιστήμη! Ἡ Ἐπιστήμη! Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ ἐπιστήμη αὕτη; τίνας δὲ οἱ διδάσκοντες αὐτὴν;

Γνωρίζομεν τὰς τελευταίας ἐπὶ τοῦ προκειμένου θεωρίας. Πάντα τὰ ὁρατὰ φαινόμενα παράγονται ἐκ τῆς κινήσεως τῶν αὐτῶν ἰδίων τῆς ὕλης μορίων. Τὰ ἄτομα εἶνε πάντοτε τὰ αὐτὰ, διαφοροτρόπως δὲ κινούμενα παράγονται τὸ φῶς, τὸν ἡλεκτρισμόν, τὸ θερμοκρατικόν, μαγνητικόν, δὲ παραγόμενη ἐκ τῆς κινήσεως ἐνεργεια μεταβαλλομένη ἀπόλλυται. Ἀλλὰ καὶ τῆς

θεωρίας ταύτης γενομένης δεκτῆς, ζητεῖται πόθεν ἔρχεται ἡ κίνησις, τίς δὲ ὁ διεπύκνυν τὴν σκοπίαν καὶ ἐναρμόνιον τῶν ἀτόμων ἀδιδάκτου μεταβολήν; Τὰ ἄτομα δὲν κινεῖται ἀπλῶς, ἀλλ' ἔλκονται καὶ ἀπωθοῦνται καὶ μεταβάλλονται εἰς ἄλλους ἢ ἀκροαυτοαλλοῦνται, πάντοτε δὲ ἀκολουθοῦσι νόμους ἀκαταβέτους κατὰ μέτρον καὶ κατὰ βῆκος καὶ κατ' ἀριθμὸν, ἐκ δὲ τῶν κινήσεων παράγονται σώματα καὶ φαινόμενα καὶ συγκροτήσεις ἡλίων καὶ ἀστέρων καὶ δρυκτῶν καὶ οὐρανῶν σκοπίως συμφορμένων μετὰ τῶν ἀνοργάνων ὄντων. Ὁ Ἀελλίγγερ, πρόεδρος τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἐταιρείας τῶν μικροσκοπικῶν ἐρευνῶν καὶ εἰς τῶν ὁπαδῶν τοῦ διαφινισμοῦ, ἀποκλίνειν πρὸς τὴν νέαν ταύτην θεωρίαν τὴν ἀπαρτίζουσαν πάντα τὰ φαινόμενα τῆς ἀνοργάνου ὕλης εἰς τὴν ποιτικὴν τῆς κινήσεως τῶν αὐτῶν ἀτόμων προσεπιλέγει. «Ἡ κίνησις δὲν ἔχει ἄφ' ἑαυτῆς οὐδεμίαν δημιουργικὴν ἰδιότητα. Μεταβολὴ θέσεως τῶν ἀτόμων καὶ οὐδὲν πλέον. Ἀλλ' ἡ ἀκαταβέτης καὶ ἐκρηκτικὴ τῶν κινήσεων καὶ ὁ συνθέσιμος ὕλων τῶν νόμων καὶ τῶν μεταβολῶν τῶν ἀτόμων μᾶς ὁδηγεῖ ἐνῶπιον ἀκαταλήπτου δυνάμεως, αἰτίας τῆς ἀμεταβλήτου καὶ ἀδιαλείπτου ἐνεργείας. Αἱ μέθοδοι τῆς ἐπιστήμης δὲν ἐπιτρέπουσιν οὕτε τὴν βεβαίωσιν, οὕτε τὴν ἀρνήσιν πρώτου αἰτίου ἀπειρου καὶ αἰωνίου, διότι δὲν πρόκειται περὶ φαινομένου ὑπομειλλομένου εἰς ἐμπειρικὴν ἀνάλυσιν καὶ παρατήρησιν. Καὶ ὅμως ἡ ὑπαρξὶς τοιούτου ὄντος οὐ μόνον εἶνε δυνατὴ, ἀλλ' ἐφίσηται ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς ὕλην τὰς νοητικὰς ἡμῶν ἐκκεντρίκας». (α)

Ἡ Ἐπιστήμη! Ἡ Ἐπιστήμη! Ἀλλὰ περὶ τίνας λαλεῖτε ἐπιστήμης, καὶ πρὸς τίνας μᾶς παραπέμπετε ἐπιστήμονας;

Πρόκειται ἴσως περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ μεγαλοφρονήτου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιστημόνων; Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐδόξαζεν ὅτι πᾶν σῶμα εἶνε σύνθεσις τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, τὴν δὲ σύνθεσιν ταύτην πρέπει νὰ προκαλέσῃ κινεῖν ἢ ποιητικὸν αἶτιον. Οὐδεμία δὲ κίνησις εἶνε δυνατὴ καὶ οὐδεμία μεταβάσις τοῦ ἐν δυνάμει εἰς τὸ ἐν ἐνεργείᾳ ἢ ἐν προηγουμένῳ κινεῖντος αἰτίου, ὅπερ ἔστιν ἐν ἐνεργείᾳ. Ἡ ἔπειρος λοιπὸν σφαῖρα τῆς αἰτιότητος πρέπει νὰ διακοπῇ καὶ νὰ τεθῇ ὡς πρῶτον κινεῖται αἶτιον, ὅπερ ἔστιν ἐν ἐνεργείᾳ. Τοῦτο δὲ τὸ πρῶτον κινεῖν, ὁ ἀκρότατος λόγος τῆς κινήσεως οὐχ ἦν τὸν ἢ τῆς, τὰς εἰς τοῦ παρὸς εἶνε τὸ θεῖον ὢν, ὁ Θεός (β).

Μᾶς προτείνετε ἄρα γε τὴν ἐπιστήμην τοῦ

(α) Αὐτὸς ὁ ἄλλοτε Creation, λόγος ἐν ὁρισμῷ τῆς Ἑταιρείας Διαλέξεων Φύσικης 1887.

(β) Μεταφυσικὰ Ἀριστοτέλους I, A καὶ XII.

αἰῶνος τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων τῶν νόμων τῆς κοσμικῆς ὕλης καὶ τῆς κινήσεως τοῦ Παντός; Ἀλλ' ὁ Κοπέρνικος καὶ ὁ Κέπλερ καὶ ὁ Γαλιλαῖος καὶ ὁ Πασχάλ τὴν ἀρχὴν καὶ δημιουργίαν τοῦ Παντός καὶ τὴν ἁρμονίαν τῶν νόμων αὐτῶν ἀπέδιδον εἰς τὴν δημιουργικὴν τῆς Θεότητος δύναμιν.

Προτείνετε ἄρα γε τὴν ἐπιστήμην τῶν μεγάλων φυσιολόγων τοῦ κατ' ἡμᾶς χρόνου; Ἀλλ' ὁ Πρὸντις τοῦ Πρωσικοῦ Πανεπιστημίου Ρέιμνντ δοξάζει, ὅτι τὸ περὶ τῆς γενέσεως τῆς ὕλης ζήτημα καὶ τὸ περὶ τῆς πρώτης αὐτῆς κινήσεως ὑπεκρύπτει τὴν ἁρμοδιότητα τῶν φυσιογνωστικῶν ἐπιστημῶν.

Πρόκειται ἴσως περὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν περὶ τῶν χημικῶν ἐπιστημῶν; Ἀλλ' οἱ Ἀέβη καὶ Σεβρὲλ καὶ Αἰβίγ καὶ Δουμὰ διεμαρτύρουντο κατὰ πάσης ὁλιστικῆς ἐξηγήσεως τῶν συνθέσεων καὶ φαινομένων τῆς ὕλης. «Ἡ ἐπιστήμη ἢ θέλουσα τὰ πάντα νὰ βολιδοσκοπήσῃ, ἔλεγεν ὁ Γαλλανδὴρ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῶν σοφῶν τῆς Γαλλίας ἀποδεχομένην μεταξὺ αὐτῶν τὸν χημικὸν Δουμὰ, ἀπήντησεν εἰς τὸ μὴ ἐπιδεχόμενον ἐξηγήσιν; Ἄπαρχει τι πέρα τοῦ ἔκτου καὶ ὁρατοῦ κόσμου; Τίνας ἀρνοῦνται, ἄλλοι δὲ ἀμφισβῶνουν. Σέψ, σοφὴ ἄνερ, ἄνευ δισταγμοῦ πινος καὶ δι' ἰσχυρὰς πεποιθήσεως, ἰδίας τῶν ἀνωτέρων πνευμάτων, συνετέχθητε πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς ἀνθρωπότητος, σέψ, εἶπατε, ὑπερένω τῆς σφαίρας τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα μελετῶμεν, ὑπάρχει ἀνωτέρα, ἐπὶ τῆς μέλει τῆς ὁπίας αἱ μέθοδοί μας εἶνε ἀνεφάρμοστοι. Ἀρχόμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὴν ζωὴν τῶν σωματίων, ἀλλ' ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος ἀνήκει εἰς ἄλλον κόσμον.»

Α! Ὁχι, ὄχι. Ἄνε μᾶς ὁδηγεῖτε εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ Γαλιλαίου ἢ τοῦ Κέπλερ. Ἄνε μᾶς προτείνετε τὴν ἐπιστήμην τοῦ Ἑρσέλ, τοῦ Χουμβόλτ, τοῦ Παντέρ, τοῦ Φαραδαίου. Δημιουργοὶ κατὰ μετάφρασιν τὰ ἔργα τοῦ Βύχκερ καὶ Χέκελ, μᾶς παραπέμπετε εἰς τὰς ἐκείνων ἀρχὰς, ὡς ἂν ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀεμαρτύρετο καὶ ἀπέκρουεν αὐτὰς διὰ τῶν περὶ τῶν αὐτῶν ἐξηγήσεων. Καὶ ὁ μὲν Βύχκερ μᾶς προτείνει τὸ σκότος πρὸς φυσικὴν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Δημιουργοῦ περὶ ὕλης καὶ δυνάμεως ὡς ἔξωθεν ἀνώτερον πάσης ἀμφισβήτησεως, ὁ δὲ Χέκελ δόγματι νέας πίστεις καὶ θεωρίας ἀνεκδέκτους ἀνασκευῆς, «δυνάμεις δὲ διὰ τολμηρὰς καὶ συνετῆς ἕκτα ὑπερβατικῆς μελέτης νὰ μᾶς προσεγγίσωσιν ἐμπέσω εἰς τὴν ἀλήθειαν.»

Τί λοιπὸν εἶνε τὸ ἀληθές; τί δὲ τὸ πεπλαυμένον;

Τίνας εἶνε αἱ γνώσεις, τίνα δὲ τὰ γεγονότα, ἐφ' ὧν ἐρείδονται αἱ πεποιθήσεις τῶν περὶ

κλειδύτων τὸ ὄν καὶ πᾶσαν ὑπαρξίν καὶ πᾶσαν ὑπόστασιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς μοιραίας μηχανικῆς ἐνάγκης, πρεσβεύοντων δὲ ὅτι πᾶσαι αἱ φυσικαὶ δυνάμεις καὶ τὰ πνευματικὰ γεγονότα ἤρτηται ἀπὸ τὰ ἄτομα τῆς ὕλης;

Τί γνωρίζετε περὶ τῆς ὁπουτάσεως τοῦ παντός, τί δὲ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ περὶ αὐτῆς τῆς συνθέσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνοργάνων σωμάτων;

Σοφὸς τῆς Ἑλβετίας ἀνὴρ μελετήσας πάσας τὰς ὑποθέσεις καὶ θεωρίας τῶν ὑλοδοξούντων κατέληξεν εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα. «Μᾶς λέγουσιν ὅτι ἡ ὕλη εἶνε τὸ ὄν καὶ πᾶν τὸ ὑπάρχον. Ἀλλὰ διὰ νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο, δὲν εἶνε ἄρα γε ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωμεν τί εἶνε ἡ ὕλη; Καὶ ὅμως ἰδοὺ τί δὲν θὰ γνωρίζωμεν πώποτε. Τώρα διδάσκουσιν ὅτι ἡ ὕλη εἶνε κίνησις. Κίνησις; Τίνος ἄρα γε; Ἐγὼ λαμβάνω τὴν ἐλευθερίαν νὰ εἶπω μετὰ τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου, ὅτι πᾶσα βεβαιώσις περὶ τοῦ τί εἶνε ἡ τί δὲν εἶνε τὸ Σύμπαν εἶνε θ ρ α - σ ὁ ὕ τ η ς. Οἱ ἐπιστήμονες εἶνε ἐπὶ τοῦ προκειμένου τοσοῦτον ἀμαθεῖς, ἀγνοοῦσι δὲ ἐπὶ τοσοῦτον τὰ περὶ τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων, ὅσον οἱ ἔγχοι τῆς Πολυνησίας». (α)

VII

Καὶ νῦν, ἀνεγνωσται, ὑποδείξαντες τὴν ἀγνωσίαν τῆς ἐπιστήμης περὶ τῆς οὐσίας τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, ἃς εἰπώμεν μετὰ θάρρους πρὸς τοὺς ὑλοφρονούντας καὶ παραινούντας ἡμᾶς νὰ ἐγκαταλείπωμεν τὰς πεποιθήσεις περὶ ὑπάρξεως Δημιουργοῦ καὶ δυνάμεων ἀνεξαρτήτων τῶν μηχανικῶν καὶ μοιραίων καὶ ἀναποδράστων τῆς φύσεως νόμων.

Γεωλόγοι! Ἀκολουθήσατε τὰς μελέτας, εἰς ἃς ἐπεδόθητε, μέχρις οὗ ἀνακαλύψετε τὰ ἔχρη τῶν πολυαριθμῶν μεσαζόντων εἰδῶν μεταξὺ τοῦ γορίλα καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Καθηγηταὶ τῶν χημικῶν ἐπιστημῶν! Μὴ ἐγκαταλείπετε τὰς ἀναλύσεις καὶ τὰ πειράματα τῶν ἀτόμων, μέχρις οὗ διαγνώσῃτε τὸ ἀπολύτως ἄπλοον καὶ ἀδιαίρετον καὶ μυστηριώδες ἢ τὸ θαλάσσιον κύτταρον, ἐξ οὗ κατὰ τὸν Χέκελ κατάγονται πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔμβια ὄντα αὐτομάτως δημιουργηθέντα.

Ἀνατόμοι καὶ φυσιολόγοι, ὅσοι μᾶς διδάσκετε ὑλοδοξίας θεωρήματα! Μὴ διακόψετε τὰς ἐκζητήσεις σας πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ διασκεπτομένου καὶ βουλευμένου καὶ προοιωνισκόντος κυττάρου καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν σωμάτων δεσπίζοντος καὶ τοὺς φυσικοὺς νόμους κατὰ φαντασίαν ἐμψυκίζοντος καὶ εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἰσταμένου, ἐπικτείνοντος τὰς ἐνεργείας του, αἰωρουμένου μέχρι τοῦ αἰωνίου καὶ ἀπείρου,

(α) Γλαρδόν. Ἱστορίας Κόσμου σελ. 28.

(α) Φιλοσοφία τῆς Φύσεως Ἑρρίκου Μαρτίνου. Μέρος Β' Κεφ. XVII.

(β) Σέκκης. Πραγματεία περὶ Ἑνότητος τῶν Δυνάμεων.

κόσμους δ' ολοκλήρους νοήσεως και φαντασίας δημιουργούντος.

Νοσολόγοι και Ιατροί! Διαφωτίσατε τὸ ἐπικρατούν σκότος περὶ τὴν ὁργάνωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς νόσους τοῦ ἐγκεφάλου, ἀκολουθήσατε δὲ τὰς μελέτας σας περὶ τῶν μυστηριωδῶν αἰτίων παθολογικῶν φαινομένων καὶ τῆς ἐξευρέσεως νέων μέσων πρὸς ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τοῦ σώματος, ὑποβαλλομένων εἰς τὰς πειραματικὰς καὶ μικροσκοπικὰς παρατηρήσεις σας.

Φυσιολογία πάσης τάξεως καὶ παντὸς ἐπιστημονικοῦ κλάδου! Ανατρέψατε πρῶτον τοὺς ἀπαράβιτους τῆς βιογενέσεως νόμους, τοὺς χωρίζοντας δι' ἀνυπερβλήτων ὁρίων τὰ ἀνθρώπινα ὄντα ἀπὸ τοῦ βασιλείου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδέας.

Καὶ τότε, ἀλλὰ τότε μόνον, προσβήτε εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μηχανικῶν πειραμάτων καὶ τῶν ἀνατομικῶν ἐκζητήσεων, πρὸς λύσιν τῶν ψυχολογικῶν καὶ ὑπεροργανικῶν ζητημάτων.

Ἀλλὰ μέχρις οὗ οἱ κρῆτιστοι τῶν φυσιολογικῶν ἀνομολογούν, ὅτι καὶ περὶ αὐτῆς τῆς οὐσίας καὶ συνθέσεως καὶ τρόπων ἐνεργείας καὶ αὐτῆς τῆς ἀνοργάνου ὕλης οὐδὲν γινώσκουσιν, ἡμεῖς δὲ μελετῶμεν τὰ περὶ ὑποστάσεως καὶ ἀρχῆς τοῦ κόσμου καὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου ζητήματα διὰ τῶν κανόνων τῆς λογικῆς, τὰ δὲ συμπεράσματα τῶν σκέψεών μας θὰ ὑποβάλλωμεν εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν περιφανῶν φυσιολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν τῶν ἐχόντων δικαίωμα ν' ἀποφαίνωνται ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης.

Μελέται τοιαῦται καὶ σκέψεις καὶ συμπεράσματα οὕτως ἐξελεγχθέντα, ἀπομακρύνοντα μὲν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς θεωρίας περὶ ἀνευθύρου τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ὁδηγοῦντα δὲ πρὸς ἀδιάσκαλον θέσαντα ὡς ἀκρογωνιαίον λίθον παντὸς κοινωνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ ὀργάνου τὴν ἀντεπλήρωσιν καὶ τὴν πρὸς τοὺς πέσχοντας εὐποιίαν, ὑπισχνούμενον δὲ μακαριότητα εἰς τὸν διωκόμενον ἔνεκεν δικαιοσύνης καὶ τὸ καθήκον ἐπιτελοῦντα, ἀποδεχόμεθα ὡς ἀπόλυτον ἀλήθειαν ὅπου δ' ἂν ἴδωμεν ταῦτα ἀμφισβητούμενα, κατερχόμεθα εἰς τὸν ἄργονα πρὸς ἐπικράτησιν καὶ θριάμβον αὐτῶν.

Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἀρκεῖ νὰ μελετήσωμεν ἐμβριθῶς καὶ ν' ἀναλύσωμεν μετ' ἐπιστάσεως τὰ ἐκγόμενα τῶν τελευταίων ἐπιστημονικῶν ἐκζητήσεων. Ἀποπλανηθέντες τῶν ἐπιστημονικῶν τινὲς ἐκ τοῦ ἐπεγεσθέντος θορύβου, ὅτε μὲν ἀπὸ φαντασιωδῶς βεβαιώσεως φυσιολογικῶν καὶ κρανιοσκοπικῶν παρατηρήσεων, ὅτε δὲ ἀπὸ τῆς θρυλλουμένης ἀνακαλύψεως κρανίων καὶ ὁστέων ἀνθρωπομόρφων ζώων εἰδῶν καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τῶν ἀποδοθείσας δοξασιῶν εἰς σοφὸν φυσιολόγον περὶ ὁργανικῶν

κυττάρων ὅπ' αὐτοῦ διαφυσθέσας ἐνώπιον συνεδρίου φυσιολογῶν, παρεσύρθησαν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ ἀπὸ τὰς βεβαιώσεως γεγονότων καὶ ἀνακαλύψεων ὕλως ἀνυποστάτων καὶ φαντασιωδῶν. Ἀλλ' ἤδη αἱ μεταγνώσεις εἶνε πολλαὶ καὶ ἡ μία τὴν ἄλλην διαδέχεται· φυσιολογῶνται δὲ πρὸ τινῶν ἐτῶν ἐνθουσιώδεις διασπᾶται τῶν διαβινεῶν ὑποθέσεων καὶ μονιστικῶν δογμάτων ἀνομολογούν τὴν ἰδίαν πλάνην· διαπερηθὲς δὲ τῆς Γερμανίας φυσιολόγος ἀνέγραψεν ὡς τίτλον δόξης τῆς ἀνθρωπολογικῆς τῶν Γερμανῶν ἐταιρείας, ὅτι οὐδέποτε αὐτὴ παρεσύρθη ἀπὸ τῶν ἐπιεικνύμενον ἐνθουσιασμῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἀπεργόμενων θόρυβον ἐκ τῶν νέων καὶ παραδόλων θεωρημάτων. Δυστυχῶς οἱ ἐν Ἑλλάδι ὀλοδοξοῦντες, διδάσκοντες τὴν διαβίβειον ὑπόθεσιν, τὰς περὶ μονισμοῦ τοῦ Χέγκελ θεωρίας καὶ τοὺς τερατώδεις τοῦ Γουλιέλμου Δουρῆ παραλογισμούς, οὐδόλως ἐπιστάμενοι τὴν προσοχὴν τῶν ἐπὶ τῶν ἐξαγόμενων τῶν ἐκζητήσεων τῶν τελευταίων ἐτῶν καὶ τῶν κατ' ἐκάστην δημοσιονομημένων ἐπιστημονικῶν ἐργῶν πρὸς ἀνασκευὴν τῶν τῆς ὀλοδοξίας διδασμάτων. Θ' ἀναπληρώσωμεν τὴν ἑλλειψιν ταύτην φέροντες εἰς γνῶσιν τῶν ἡμετέρων ἀναγινωστῶν τὰ τελευταῖα συμπεράσματα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀκριβοῦντες τὴν ἐπελθούσαν τροπὴν διατυπωθεῖσαν πρὸ τινῶν μαθῶν ὑπὸ καθήγητοῦ, περιφανῆ κατέχοντος ἐν Γαλλίᾳ θέαν, ὡς ἐξῆς· Ἡ ἐπιστήμη παραγκωνίζει ἤδη τὰς ἀποκλήσεις, λέγει δὲ τῷ ἐρωτῶντι αὐτὴν· Ἐπὶ τινῶν τῶν ὑποβαλλομένων μοι ζητημάτων περὶ τῶν περιτοχοῦντων σε φαινομένων εἶμι εἰς θέαν· νὰ σε διαφωτίσω, ἀλλ' οὐδὲν δύναμαι νὰ σοι εἶπω περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ παντός, οὐδὲν περὶ τοῦ σοῦ προσορισμοῦ. Τὸ ἰδεῶδες διὰ αὐ καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ζήτησον ἑλλαχίθεν, ἀπὸ τῆς ἡθικῆς ἢ ἀπὸ τῆς φυσικῆς. (α)

ΔΥΟ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

I

Ἐννοεῖ ὁ λαὸς ἀκριβῶς τὴν ἀναγινωσκόμενα καὶ ψαλλόμενα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ;

Ἡ ἐρώτησις αὕτη ἐπὶ ἡμῶν ἵμιν, ὅτε ἀνέγνωμεν ἐν προσελαιῇ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ κ. Δ. Κ. κατωγραφισμένην εἰς τὸ ὅπ' ἀριθ. 62 φύλλον τῆς «Ἀναπλάσεως» τὴν ἐκφράσιν ὅτι, «ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία... ἔχει θείαν

(α) Ἡ Φιλ. Βέβαιος. Τὸν Καρόλον Δόκμ 1890. Συμπεράσματα.

λατρείαν ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ». Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἄλλοι τῆς «Ἀναπλάσεως» ἀναγινῶσται θὰ παρετήρησαν ἴσως τὸ τέλος τῆς φράσεως ταύτης τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ, ἐπιθυμοῦμεν εἰς αὐτῆς δοκίμως νὰ ἐκθέσωμεν γνώμας τινὰς περὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγινωσκόμενων καὶ ψαλλομένων, οὐδὲν ἄλλο προσέχοντες ἢ ὅτι τὰ γραφόμενα ἡμῶν εἶναι αὐτὸ τοῦτο σκέψεις ἢ ἐρωτήσεις ἐπιδεχόμεναι συζητήσεων πολλῶν λογίων μέγα συμβαλόντων εἰς τὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους διὰ τοῦ ἀξιολόγου τούτου περιορισμοῦ. Ὡς ὑπάρχουσιν ἀναγινῶσται, οἵτινες θὰ νομίσωσιν ἱκανὴν τὴν ἀπόκρισιν εἰς τὸ ἡμέτερον ἐρώτημα δι' ἀπλῆς διαγραφῆς τοῦ ἐρωτηματικοῦ. Ἀλλ' ἴσως ὑπάρχουσιν καὶ πολλοὶ μὴ θεωροῦντες τοῦτο εὐλόγον, οἵτινες τὴν ἐκφράσιν τοῦ κ. Δ. Κ., ὅτι ἡ θεία λατρεία τῆς Ἐκκλησίας γίνεται ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ κρίνοντες ἔξωθεν μείζονος ἐπιστάσεως θὰ προσπαθήσωσι νὰ ἐκπνεύσῃ γνώμας τινὰς ἐπ' αὐτῆς ἐξίας τοῦ τε προγράμματος καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς κρίσεως «Ἀναπλάσεως». Μετὰ τὰ βραχέα ταῦτα ἀποκρινόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ἡμέτερον ἐρώτημα.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι μετὰ τὴν ἔλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ἐλευθέρως ποτὲ Ἀκροπόλεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ γλώσσα ἡμῶν ταχύτερον ἔβη τὴν κατιοῦσαν γραμματικῶς τε καὶ συντακτικῶς καὶ ὅτι μόνῃ ἡ Ἐκκλησία ἐμμένονσα πιστῇ εἰς τὸ Κράτει ἔπερ ἐλαβες, διέσφρε καὶ σφίξει ἀλώβητον τὸ παλαιὸν γλωσσικὸν ἰδιώμα τοῦ ἱεροῦ καίμηνου τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ ναφ ἀναγινωσκόμενων καὶ ψαλλομένων. Πρὸς ὠφέλειαν δὲ τοῦ λαοῦ καὶ συνέστησε καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἐκδοσιν πολλῶν καὶ παντοίας ὕλης θρησκευτικῶν βιβλίων «ἐν ἰδιωτικῇ καὶ ἐπὶ φράσει», ἔπερ καὶ τὸν παρῶμενον αὐτὸ τοῦτο θησαυροὺς χριστιανικῶν διδασμάτων παντὶ εὐφρονῶντι ἀναγινῶσται. Ὁ κ. Δ. Κ. ὅμως ἀποφαίνεται γνώμην ὅτι ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θεία λατρεία γίνεται ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ· οὕτω δὲ ἀναφαίνεται ἡμῖν ζήτημα, περὶ οὗ σκόπιμον ἐνομίσσαμεν, ἵνα ἐξευκνώμεν καὶ ἡμεῖς σκέψεις τινὰς ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸν ἐρίτιμον Σύλλογον τῆς «Ἀναπλάσεως» καὶ τὴν εὐμένειαν τῶν φίλων αὐτῆς ἀναγινωστῶν. Ἄν προέκυται ὅμως, κύριοι, νὰ εἰσαγγέωμεν ὅμῃς εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν γλωσσολογικῶν ἐρίων, δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὴν σχέσιν τῆς ὁμιλουμένης ἡμῶν γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Ἡ ἀπορία ἡμῶν καὶ ἡμῶν ἴσως περιρριζεῖται εἰς τὴν καὶ μόνον· Ἐννοεῖ ὁ λαὸς ἀκριβῶς πάντα τὰ ἀναγινωσκόμενα καὶ ψαλλόμενα ἐν τῷ ναφ; Ἡμεῖς τολμῶμεν, ἵνα μὴ ἀποδεχόμεθα ἀνεξελέγκτως αὐτὸ δὴ τὸ μικρὸν, τὸ τέλος τῆς ἐκφράσεως τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ,

ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ἔχει θείαν λατρείαν ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ». Ἄν ἀναμένομεν βεβαίως νὰ εἶπῃ τις ἡμῖν ὅτι τοῦτο λέγων ὁ κ. Δ. Κ. δὲν νοεῖ ὅτι ἡ γλώσσα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ γλώσσα τοῦ λαοῦ καὶ ὅτι ἡ γλώσσα ἡμῶν ἡ καλουμένη δὲν ἀφίσταται τῆς ἀρχαίας, ὡς ἡ τῶν Ἑσπερίων τῆς Λατινικῆς. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν ἂν παραδέχεται ὅτι ὁ λαὸς ἡμῶν κατανοεῖ πάντα τὰ ἀναγινωσκόμενα καὶ ψαλλόμενα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὅτι κατανοῶν ταῦτα ὠφελεῖται ὅσον δέον ἐστίν. Ἡμεῖς ἀφίνομεν πᾶσαν σύγκρισιν πρὸς τὰ τῶν Ἑσπερίων καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ γινώσκωμεν, ἂν ὁ λαὸς ἡμῶν κέκτηται σπουδαῖον τι ὄφελος ἐκ τῆς γλώσσης, ἣν ἀκούει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὴν ὠφέλειαν ταύτην ἂν θεωρήσωμεν ἴσην πρὸς τὴν τοῦ ὅλου καὶ αὐτὸ τοῦτο πολλαχῶς παρεξηγημένον, δὲν εἶναι τοῦτο ἑλλειψὶς σπουδαία καὶ ἐξία, ὅπως λέβωσιν οἱ ἀρμόδιοι τὴν δέουσαν φροντίδα πρὸς βελτίωσιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῶν, πρὸς διάπλασιν ἡγιῶν ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ μελῶν; Πόθεν προέρχεται ἡ φανερά ψυχρότης καὶ ἀδιαφορία τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θείαν λατρείαν, προτιμῶντος καθ' ἐκάστην Κυριακὴν τὸ καφετεῖον μᾶλλον ἢ τὸν Οἶκον τοῦ Θεοῦ; Πόθεν ἑλλοθεν προέρχεται ἡ σοβαρὰ παρατήρησις σεβαστοῦ ἀρθρογράφου τῆς «Ἀναπλάσεως» ἣν μετὰ λύπης οὕτως ὁμολογεῖ λέγων ὅτι, «πολλοὶ εἰς ἡμῶν προσερχόμενοι εἰς τὴν Ἱερὰν Ἐκκλησίαν τὰς κυριακάς καὶ τὰς ἑλλας ἑορτάς, ἰσχυόμεθα ἐν αὐτῇ ἀπροσέκτως, ἀνευλαβῶς καὶ φλυαροῦμεν πολ- λάκις, σκανδαλίζοντες τοὺς περὶ ἡμᾶς εὐλαβεῖς χριστιανούς...» (Ἀναπλ. Δ'. 63 σελ. 804). Εἰς τί ἔρα ν' ἀποδώσωμεν καὶ ἄλλην λυπηρὰν παρατήρησιν ὅτι οἱ πλείστοι τῶν χριστιανῶν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀγέληδον ἐξέρχονται τοῦ ναοῦ κατενθουμένοι... εἰς τὰ καπηλεῖα, εἰς τὰς συνήθεις αὐτῶν ἐργασίας; Καὶ ἂν ὁ κ. Δ. Κ. εἶπῃ ἡμῖν ὅτι ταῦτα πάντα ἀποδοτέα εἰς τὴν ἑλλειψιν ἡθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος, δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν ἂν δὲν φρονῇ ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ πρῶτον καὶ κύριον μορφωτήριον αὐτοῦ τούτου τοῦ ἡθικοῦ καὶ χριστιανικοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ καὶ ὅτι οὕτως θὰ καθίστατο προσεκτικώτερος καὶ εὐσεβέστερος καὶ ἡθικώτερος, ἂν κατενόει τὴν γλώσσαν τῆς Ἐκκλησίας; Μεγάλη καθ' ἡμᾶς εἶναι ἡ εὐθύνη τῶν διεπόντων τὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἂν ταῦτα γινώσκοντες καὶ δολογῶντες καὶ τὸν λαὸν καθήμενον ἐν σκότει καὶ σιγῇ θανάτου «ὄρνυτες δὲν λάβωσι τὴν δέουσαν μέριμναν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ» τοῦ «τ' ἐόντος, τοῦ τ' ἐσομένου» πρὸς πλήρη ὅπ' αὐτοῦ κατανόησιν πάντων τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ

σία ἀναγινωσκόμενον καὶ φαλλομένον. Ἡ σκέψις δ' αὖτις ἔρει ἡμᾶς εἰς δεύτερον, ὃ καὶ σπουδαιότερον, ἐρώτημα περὶ οὗ ἔσται ἡμῶν ὁ λόγος ἐν τῇ ἐφεξῆς παραγράφῳ.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ ἐπόμενον).

A. E. Μέγας

Η ΑΓΑΠΗ ΟΥ ΦΥΣΙΟΥΤΑΙ

Ἰπάρχουσιν ἄνθρωποι νομίζοντες ὅτι ἀποτελοῦσιν αὐτοὶ προνομιούχον τινα τάξιν, ὅτι εἶνε πλασμένοι ἐκ χρυσοῦ αὐτοὶ καὶ ἐκ χαλκοῦ οἱ ἄλλοι, ὅτι εἶνε πλέον ἢ ἄνθρωποι αὐτοὶ καὶ μύλις ἄνθρωποι, κτήνη σχεδὸν οἱ ἄλλοι, ἄνθρωποι γὰρ οἱ, ὑψαύχενες, ἐπηρμένους, τετυφωμένοι, ἄσκοι πλήρεις καπνοῦ καὶ ἀέρος. Τίνες αὐτοί; Οἱ πεφυσιωμένοι.

Συναντᾷτε νεανίαν πλούσιον. Ἡ ἀξία του βλῆ συνίσταται εἰς τὰ χρήματα, τὰ κτήνη, τοὺς βόας καὶ λοιπὰ τετράποδα τοῦ πατρὸς του. Εἶνε δὲ αὐτὸς ἐν ἐξαίρετον χρυσοῦν ἀνδράποδον. Ἐπὶ τῶν ὤμων του φέρεται κεφαλὴ ἀντὶ κολοκύνθης, ὃ δὲ ἐγκέφαλός του δὲν ζυγίζει περισσότερον ἀπὸ τὴν χρυσὴν καδέαν του. Εἰς τὸ βλέπειν ἀσπάλαξ, εἰς τὸ ἐπιθυμεῖν πλῆθος. Φρόνημά του τὸ ἔχειν περιουσίαν, ἐδεῶδες του τὸ ἔχειν ἀπόλαυσιν. Στεῖς δέ; Ἄν ἔχετε ἀπὸ βλα αὐτῶ, εἰσθε ὅμως ἄνθρωποι, διὰ τὸν ὅποιον ἡ ἐργασία εἶνε καθήκον καὶ νόμος, εἰς τὴν ψυχὴν σας ἐργαζέσθε τὸ ἄπειρον, τὸν Θεόν, καὶ ἔχετε ὕψος φρονήματος καὶ εὐγένειας ἡθους. Ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν οὐδὲν πάντα ταῦτα. Ἄν καταδέχεται νὰ σᾶς ὁμιλήσῃ καὶ εἰ πλέον δὲν καταδέχεται νὰ σᾶς ἰδῇ. Ἀπέναντι τῆς καρφίδος τοῦ λαιμοδέτου του, ἀπέναντι τῶν κομφῶν χειρουργῶν του, εἰσθε μηδὲν. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ὑψηλὰ δὲν βλέπει κανένα. Τὸ χεῖλός του, ὡς νὰ περιφρονῇ τοὺς πάντας καὶ βαδίζει γὰρ οὐκ, ἐπηρμένος, ὑψαύχην. Ὁ νεανίας αὐτὸς τί εἶνε; Ἡ πεφυσιωμένος.

Συναντᾷτε ἕτερον νεανίαν, ἀπόφοιτον Γυμνασίου ἢ Πανεπιστημίου. Αἱ σπουδαί του ὑπῆσαν ἰσως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον καλὰ. Ἐξῆλθε δευτεροβάθμιος, ἰσως καὶ πρωτοβάθμιος. Τοῦτο καλόν. Τί κατέχει ὅμως ἐν τοῦ ἀπείρου ὠκεανοῦ τῆς γνώσεως; Ἐλάχιστόν τι, ἀφανές τι σχεδόν. Ὁ Νεύτων, — ὅχι ἄλλος — ὁ Νεύτων ἔλεγε, ὅτι ὁμοιάζει μικρὸν παιδίον, τὸ ὅποιον συνάγει καγχυλίαν τινα ἀνὰ τὴν ἀπέραντον παραλίαν τῆς γνώσεως. Τί λοιπὸν δύναται νὰ ᾔνῃ αὐτός; Καὶ ἐν τούτοις! Αἱ αὐτὸν ἡ ἐπιστήμη εἶνε βίβλος ἀποκεκαλυμμένη, δι' αὐτὸν ἡ γνώσις δὲν παρουσιάζει μυστήρια. Ἄν ἐννοεῖ νὰ συζητῇ, ἀλλὰ νὰ ἀ-

ποφθέρηται, δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐξηγητῇ, ἀλλὰ νὰ δογματίζῃ. Ἰπθελήσατε ν' ἀντιπῆτε; εἰσθε τολμηταί. Στεῖς ἀπαντῇ ἢ διὰ μεγαλοπρεποδὲς σιγῆς ἢ δι' ὑπερηφάνου σαρκασμοῦ. Τί εἰσθε στεῖς ἀπέναντι αὐτοῦ! Αὐτὸς τὰ πάντα οἶδε. Ἄν βλέπετε τούτῳ ἄνθρωπον τὸ ἀλαζονικὸν τοῦ μειδιήματος του, τὸ ἐπηρμένον τῆς ὕψους του, τὸ ἀνέφρονον τῆς σιγῆς του; Τί εἶνε ὁ νεανίας αὐτός; Ἡ πεφυσιωμένος.

Ἰδοὺ μία νεάνις ἐκεῖ. Εἶνε ἐκ τῶν πρώτων τῆς πόλεως τῆς ἢ ἐκ τῶν πρώτων τοῦ χωρίου τῆς. Καὶ ἐν δὲν ἡμεῖς, νομίζει αὐτὴ ὅτι εἶνε. Ἡ νεάνις αὐτὴ δὲν ἐρυνθίζε ποτε ὡς κόρη εἶνε ὑπερέρα τῆς αἰδοῦς. Ἡ νεάνις αὐτὴ σὰς προσβλέπει ἐπηρμένη καὶ ὑπεροπτική εἶνε ἀνοτήρα τῆς σεμνότητος. Ἡ νεάνις αὐτὴ δὲν καταδέχεται νὰ προσέδῃ τὴν γέγονά της εἶνε ἀνωτέρα πρῶτον. Ἄν ἔχει ὀφθαλμοὺς νὰ ἰδῇ ποῖον κάλλος ἄρετῆς ἀκτινοβολεῖ ἢ ἄλλη ἐκείνη κόρη. Ἄν ἔχει ὅτι ν' ἀκοῇ σὺν πᾶσι. ὅπως τοὺς στεναγμοὺς τῆς μικρῆς ἐκείνης ὀρφανῆς. Καὶ δὲν ἔχει καρδίαν νὰ αἰσθανθῇ τὰ θάλαττα τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐργατικότητος. Ἡ νεάνις αὐτὴ τί εἶνε; Ἡ πεφυσιωμένη.

Παρατηρήσατε τώρα τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον. Γαυρίζῃ, ἐπαίρεται, καὶ ὑποδέχεται ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ φθίσῃ τὸ μέγεθός του. Ἐπαίρεται. Διὰ τί; Διότι ἔχει ὀλίγους ἢ πολλὰς χιλιάδας δραχμῶν, ὀλίγους ἢ πολλὰς ὑποστατικάς, διότι ἐξῆρσεν ἑαυτὸν ἐργασίαν προσοδοφόρον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον, διότι ἀπέκτησε θεράποντας καὶ θεράπωνιδας, διότι τὸν περιποιεῖται εἰς καὶ τὸν κολακεύει ἕτερος, διότι ἔρριψε τριματάρχης ὑπουργεῖον ἢ ἐξέλεγε δημοαρχικὸς πάρεδρος τοῦ χωρίου του. Εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν μίτην φρονεῖτε «γνώθι σεαυτόν». Ἄν σᾶς ἀκούει. Γαυρίζῃ πλέον ἢ ἱππὸς πολέμικος, ἐπαίρεται πλέον ἢ ταῦς. Εἶνε πεφυσιωμένος.

Παρατηρήσατε καὶ τὴν γυναῖκα ἐκείνην. Ἡ Σεμίραμις δὲν θὰ εἴχε τὴν ἐπαύριον, ἢ Κλεοπάτρα δὲν θὰ εἴχε τὴν ὑπερηφάνειαν, καὶ Αἰκατερίνη ἢ μαργαρίτη δὲν θὰ ἡσθάνθη ποτὲ τὴν μεγαλομανίαν. Τὰς γυναῖκας τὰς ἄλλας βλέπει ὡς ὄχλον. Ἄν θὰ καὶς εἶδιδε ν' ἀπασθῶσιν οὕτως τὰ κρέσπιδά της. Ἐν τῷ περιπάτῳ ἐπηρμένη, ἐν τῷ θεάτρῳ ἐπηρμένη, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπηρμένη. Ὡς οὕτως ἔστι τὴν παρακολουθοῦσιν ὅλα τὰ βλέμματα, πιστεύει ὅτι τὴν θαυμάζει ὁ κόσμος ὅλος, καὶ δὲν ἐννοεῖ ὅτι εἰμπορεῖ νὰ ἐξισώθῃ ὅλη πρὸς αὐτὴν. Ἡ δὲ τοῦ ἑσθαρσώμενου Ἰησοῦ ἐν ἑλθῇ, δὲν ἀποδέχεται τὸν τίφον της, καὶ πρὸ τῆς ἐκείνης τῆς Παταρίας ἀνσταθῇ, δὲν ἀπαβίλλει τὴν ἐπαύριον της. Τί εἶνε ἡ γυνὴ αὐτὴ; Ἡ πεφυσιωμένη.

Ἡ πεφυσιωμένη εἶνε πᾶσις δεινὸν. Εἰς ἐκείνην, ὅστις τὴν ἔχει, γεννᾷ τὴν ἐπαύριον, τὴν οἶσιν, τὴν ὑπερηφάνειαν, τὴν καταφρόνησιν πρὸς τοὺς ἄλλους, τὴν στεννοτήτα τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, τὴν ἀσπλαγχνίαν, τὴν ἀμνηστία, τὸν σκοτισμὸν τοῦ νοῦ, τὴν ἀπολίθωσιν τῆς καρδίας. Εἰς τὴν κοινωνίαν δέ, κατὰ τῆς ὁποίας ἡ πεφυσιωμένη ἀνθίσταται, γεννᾷ ἢ τὴν κολακίαν πρὸς τοὺς φαύλους, ἢ τὸν ἐρεθισμὸν, τὴν ὀργήν, τὸ μῖσος, τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ἐκδίκησιν, τὸν σαρκασμὸν, τὴν λοιδορίαν, τὴν περιφρόνησιν πρὸς ἄλλους, καὶ τοιούτοισι πάσι αὐτῆς καὶ μετ' αὐτῆς συγγενῶνται καὶ συμπλέκονται πάθῃ δλέθρια καὶ ψυχοφθόρα.

Ἡ φυσίωσις εἶνε καὶ ἀποτέλεσμα ἐλλείψεως ἀπογνωστικῆς καὶ ἀσεβείας πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ γνωρίζων ὅτι βῆ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, μένει πάντοτε ἄνθρωπος, ὡς ὅλοι οἱ ἄλλοι, μετὰ αὐτὰ προσόντα, μετὰ τὰς αὐτὰς ἀντιθέσεις, μετὰ τὸν αὐτὸν προσρισμὸν, δὲν εἰμπορεῖ νὰ ᾔνῃ πεφυσιωμένος. Ἐπίσης δὲν εἰμπορεῖ ὅστις σέβεται τὸν Θεόν, πρὸ τοῦ ὁποίου ἡ φυσίωσις εἶνε ἀμάρτημα βδελυκτόν, καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἴσοι καὶ πολλὰς προτιμότητες ἢ πρὸς τοὺς μεγάλους οἱ μικροὶ καὶ ὑπὲρ τοὺς ἰσχυροὺς οἱ ἀσθενεῖς, ὅχι δὲ σπανίως συμπλαστέα ἢ δυσμορφία ὑπὲρ τὴν καλλοσύνην.

Διὰ τοῦτο ἡ ἀγάπη οὐ πεφυσιούται. Ὁ Χριστός, ὅστις εἶνε ἡ ἀγνή, ἡ ἄκρα, ἡ τελεία, ἡ ἀπειρος ἀγάπη, ὅχι μόνον δὲν ἡσθάνθη, ἀλλὰ καὶ ἐπολέμησε τὴν φυσίωσιν. Ἄν τὸν ἐφυσίωσεν οὕτε ἡ Θεότης του, οὕτε ἡ παυσωφία του, οὕτε ἡ θαυματουργικὴ του δύναμις, οὕτε ἡ δημοτικότης του, ὅτε τὸν ἐθαύμαζον καὶ τὸν ἡκολούθουν χιλιάδες, οὕτε ἡ καλλονὴ αὐτοῦ, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ὡραῖος κάλλει παρὰ πάντας βροτοὺς. Ἀντὶ τῆς φυσιώσεως ἐξέλεγε τὴν ταπεινότητα. Βρέφους κατεκλίσθη ἐν φάτνῃ καὶ ἀπεκοιμήθη φτωχὸς μετὰ τῶν μητρικῶν του κόλπων. Τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν διήγαγεν εἰς ἔρημον χωρίον. Ὅτε δὲ ἐξέλεξε ἐπάγγελμα, ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τὰ ἐργαλεῖα τοῦ τέκτονος. Βραδυτέρου ἔξισε πτωχὸς μὴ ἔχων ποῦ νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν. Ἐνθὺ δὲ ἐπλεξε τὰ ἐγκώμια τῆς ταπεινοφροσύνης, ἐκεραύνωσε τὴν φυσίωσιν. Πρὸς τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἀφανεῖς, τοὺς ἀσχόντας, ἐδείχθη πάντοτε συμπαθής. Οὐδέποτε ὅμως συνεβίβασθη μετὰ τοὺς πεφυσιωμένους Φαρισαίους. Ἀγαπᾷ τὴν ἀνθρωπότητα οὐδέποτε ἔλαβεν ἀπέναντι αὐτῆς ἡθὺς ἐπηρμένον. Ἀποὺ ὑπῆρξεν ὁ διδάκαλός της, ὑπῆρξεν ἑπειτα τὸ ἐξελαστήριον θυμὸς της. Καὶ τὸ αἷμά του ἔχυσεν, οὐχὶ ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν ἀνισότητά τῶν ἀνθρώπων καὶ διαίρεσιν αὐτοὺς εἰς πεφυσιωμένους καὶ κατὰ

φρονούμενους, ἀλλ' ὅπως καταστήσῃ ὅλους ἐν καὶ ἀδελφοποίησιν τὸν αὐτοκράτορα μετὰ τοῦ ἐπαίτου. Ὁ ἀγαπῶν δὲν ὑπερφρονεῖ καὶ δὲν καταφρονεῖ. Ἀνθρώπος αὐτὸς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἄλλων βλέπει ἀνθρώπους ἐπίσης, καὶ ἀνθρώπους ἀδελφούς. Ἡ μνήμη δὲν φρυσιοῦται πρὸ τῆς κόρης της, ὁ πατήρ δὲν φρυσιοῦται πρὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ, ὁ ἐραστὴς δὲν φρυσιοῦται πρὸ τῆς ἐκλεκτῆς τῆς καρδίας του, οὕτε ὁ ἀγαπῶν σύζυγος πρὸ τῆς ἀγαπημένης συζύγου του. Αἱ ἀγαπῶσαι καρδίαι, ἀντὶ τὰ οἰσθηλατῶνται ὑπὸ τοῦ δαιμονίου τῆς φρυσιώσεως, ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πνεύματος τῆς ἀταπαρνήσεως καὶ τῆς αὐτοθυσίας. Δικαίως διὰ τοῦτο ἡθογραφῶν ὁ Παῦλος τὴν κατ' ἐξοχὴν ἀγάπην, τὴν Χριστιανικὴν, εἶπε περὶ αὐτῆς «ἡ ἀγάπη οὐ φρυσιοῦται».

Μιχαὴλ Ι. Γαλανός

ΠΟΥ ΕΙΝΕ Ο ΘΕΟΣ;

Ἕνα παιδί, μικρὸ παιδί, ἐπὶ καὶ μόνον χρόνον, εἰς τὴν ἑλκίδα τοῦ Χριστοῦ τὸ βλέμμα προσήλθον, προσήλθε. Τὸ ἔσπερε τῆς προσευχῆς ἡ χάρις, καὶ ὅτι ἦτο ἄγγελος ἐπὶ τῆς γῆς ἐθάρρει. Εἰς ἑαυτὸς, εἰς χεῖρας του βαστάζον πορτοκάλι, ὡς εἶδεν, ἐπληρώσας καὶ τὴν ἐξῆς προβάλλει εἰς τὸν μικρὸν ἐρώτησιν: — «Σὲ ἐρωτῶ, μικρὸ μου, ποῦ εἶνε ὁ Θεός; εἰς ὅν προσεύχεσαι; Εἰπέ μου. Ἐάν μου εἴπῃς, θὰ χαρῶ καὶ θὰ σὲ εὐλογῶ, καὶ τὸν ὡραῖόν μου αὐτὸν καρπὸν θὰ σοὶ χαρίσω». — «Καὶ ποῦ δὲν εἶνε ὁ Θεός; τῷ εἶπε τὸ παιδί: εἰπέτε παῖδες εἶνε σεις, καὶ ἐγὼ σὰς δίδω ὅσα». Ὁ ἱερεὺς ἐθαύμασεν — ἡ ἡμπερὶς μεγάλη — ἐχάρισεν εἰς τὸ καλὸν παιδί τὸ πορτοκάλι καὶ εἶπεν: Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν πατρικῇ στοργῇ ὅσους προσεύχοντες, εἰς αὐτὸν ἐμπνέει καὶ εὐλογεῖ.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.)

Ἐν Ἀλασκῇ

Θ. Π. Μ.

ΕΥΣΕΒΕΣ ΓΥΝΑΙΚΗ

Πρὸς τὴν Διεθνήν του περιοδικῆς «ἡ ἀνάγκη».

Ἐν τῷ ὑπ' ἐριθ. 56 φύλλῳ ἀνέγνω πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἄρθρον, ἐπιγραφόμενον «Θρησκευτικὴ κρίσις», καὶ ἀνεγνώρικα ὡς ἀληθῆς πάντα τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα. Αὐτὴν ἀληθῶς αἰσθάνεται πᾶς ἀγαπῶν καὶ κοινὸν τὴν φιλικὴν Πατρίδα διὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἡθικὴν ἡμῶν ταύτην οὐχὶ εὐάρεστον κατάστασιν, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον δύσκολος καθίσταται ἡ θεραπεία ταύτης. Κατ' ἐμὲ ἐνόςθῃ οἱ ἱερεῖς συνήθως λαμβάνονται ἐκ τοῦ κατωτέρου κοινωνικοῦ στρώματος, ἐνόςθῃ οἱ γονεῖς δὲν ἐννοήσασιν τὴν βαρεῖαν ἢ φέρουσιν εὐθύνην ἐνώπιον Θεοῦ καὶ Πατρίδος, καὶ δὲν ἀποφασίσωσι διὰ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τοῖς σχο-

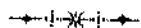
λείους καλῆς ἀγωγῆς καὶ διὰ τοῦ παρὰ-
δείγματός των νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ θρη-
σκευτικὸν αἴσθημα εἰς τὰ τέκνα των διὰ τῆς
τακτικῆς μετ' αὐτῶν φροντισεως εἰς τὴν Ἐκ-
κλησίαν, καὶ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ παντός, ὅτι δὲν
συνῆδει πρὸς τὰ ἔργα καὶ ἱερὰ ἡμῶν θρη-
σκευτικὰ καὶ ἔθνικα καθήκοντα, ἐνόσφ' Ἐκ-
κλησίαι ἡμῶν δὲν εὐτρεπισθῶσι, δὲν ἐξαγνι-
σθῶσι, τοῦτέστι δὲν ἀποκτήσωσι τὴν σοβαρό-
την ἐκείνην τὴν ἐμπρέπουσαν εἰς πᾶσαν ἱε-
ροταπεινίαν, ἐνόσφ' οἱ Σ. Ἀρχιερεῖς ἡμῶν δὲν
ἀποφασίσωσι κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ μεγά-
λην ἑορτὴν διὰ τοῦ παραδείγματός των νὰ
στολίζωσι τὴν Ἐκκλησίαν αὐθορμητῶς πρὸς
ἐρχόμενοι τακτικῶς ὡς λειτουργοί, ἢ ὡς ἁ-
κρωταὶ τῆς θείας λειτουργίας καὶ κήρυκες
των εὐαγγελικῶν δημάτων, ἔχετε τὴν πεποι-
θησιν, ὅτι δυσχερέστατον εἶναι νὰ διορθωθῇ
ἡ κατάστασις αὕτη, εἰ καὶ ἀναγνωρίζω τὴν ἁ-
ληθῆ καὶ πραγματικὴν ὑπηρεσίαν, ἣν τὸ περι-
οδικὸν ἡμῶν προσφέρει εἰς τε τὸ ἔθνος καὶ
τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὅτι οὐ μικρὸν συμβάλλει
εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν παρ' ἡμῶν οὐ καλῶς
ἐχόντων θρησκευτικῶν πραγμάτων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 2 Ἀπριλίου 1891.

Ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς «Ἀναπλάσεως»

Εὐνοπίδης Θ. Χολδῆς

Σ. Δ. Ἐδημοσιεύσαμεν τὴν ἀνω εὐσεβὴ γνῶμην τοῦ
καλοῦ ἡμῶν φίλου καὶ συνδρομητοῦ κ. Ἰ. Χολδῆ λίαν
ἐνθουσιῶτος, διότι τοιαῦται εὐσεβεῖς γνῶμαι, καίπερ
γνωσταὶ καὶ κοινῶς ὁμολογούμεναι, ὅταν ὡς πῶς
ἡ ψυχὴ εὐσεβοῦς καὶ χρηστοῦ ἔλληρος
πολλέτεον ἐκτίθεται, δηλοῦσιν ὅτι ἡ κοινωνία ἡ-
μῶν ἤρξατο ἡθὴ σπουδαίως νὰ συνέπτηται περὶ τῆς
θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῆς μορφώσεως. — Τοῦτο
ἀγαθὸν ἐνδείξει. — Ἐάν δὲν κατανοήθῃ καὶ αὐτὴν
τὴν ψυχὴν κεντήσωσι τὰ ἀποτελέσματα, τὰ προερχό-
μενα ἐκ τῆς κακῆς καὶ διεστραμμένης ἀγωγῆς καὶ τῆς
ἐλλείψεως τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως, ἀδύνατον γὰρ
ἐπέλθῃ ἡ τοῦ κακοῦ διάρρησις. Τοῦτο μόνον παρα-
τηροῦμεν τῷ κ. Χολδῆ, ὅτι παρέλειψε νὰ προσθέσῃ
τοῦτο, τὸ καὶ κυριώτατον καὶ πρώτον καὶ
ἡμῶς, ὅτι δέον ἀντὶ τῆς πολιτείας πρώτῃ. τ. ἐ.
αἱ ἐκείστοι τὸ ἔθνος ἐθύνουσαι κυβερνήσεις, ἡ ἐν
ἐαυτῇ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δόξαν συνκεν-
τροῦσαι, νὰ ἐπιληφθῇ σπουδαίως τοῦ ἔργου, τῆς θρη-
σκευτικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τῶν πολιτῶν αὐτῆς
φροντίζουσα διὰ νόμων νὰ ἀναρθώσῃ καὶ τακτοποι-
ήσῃ τὴν θέσιν τῶν θρησκειῶν αὐτῆς, δι' ὧν ἐπιτευχθή-
σεται τὸ ποσούμενον. Ἢ Ἐκκλησίαι οὐδέποτε ἀπὸ τῆς
ἀπειλῆς θερῶσεως τοῦ ἔθνους ἔτυχεν παρὰ τῆς πολι-
τείας τῆς δεύσεως καὶ ὁ φελομένης θρασείας.

ΔΗΛΩΣΕΙΣ

**Πρὸς τοὺς κ. ἀνταποκριτὰς
καὶ συνδρομητὰς τῆς «Ἀναπλάσεως».**

Παρακαλοῦνται οἱ κ. ἀνταποκριταὶ νὰ πέμ-
ψωσι κατάλογον τῶν μέχρι τοῦδε πληρωσάν-
των συνδρομητῶν σημειοῦντες ἀκριβῶς καὶ
ἐξαναγνώστως τὰ ὀνόματα, ἵνα σταλῶσιν αἱ
δέουσαι ἀποδείξεις. Πεποιθήμεν δὲ ὅτι καὶ οἱ
κ. συνδρομηταὶ οἱ κατ' ἐθέλειαν ἐντεῦθεν τὸ
φύλλον λαμβάνοντες θέλουσι σπεύδει ν' ἐ-
πιστεῖλωσι τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, ἐξαμηνίως
ἢ διημερησίως.

(Ἐκ τοῦ Γραφείου τοῦ ταμιείου).

Ἡ ἀποκλειστικὴ πώλησις τοῦ περισπουδᾶ-
στος συγγράμματος τοῦ κ. Γ. Σκαλτσούρη, τῶν

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ,

ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Συντάκτου τῆς «Ἀναπλάσεως»
καὶ τοῦ συγγραφέως εἰς τὰ καταστήματα τοῦ
κ. Νέστοι Κωνσταντινίδου. Ἰσχυρὸν ἀντίτυ-
πον τιμᾶται δραχ. 4. Εἶνε ἔργον ἄξιον με-
λέτης, ὅπερ δέον ν' ἀποκτήσωσιν οὐ μόνον οἱ
περὶ τὰ θεολογικὰ ζητήματα ἀσχολούμενοι,
ἀλλὰ καὶ πᾶς ἀληθὴς ἐπιστήμων καὶ λόγιος
διὰ τὸς ἐν αὐτῷ τοσούτον ἐπιστημονικῶς καὶ
σαφῶς ἀναπτυσσόμενας θεωρίας περὶ Θεοῦ,
κόσμου καὶ ἀνθρώπου, δι' ὧν καταπολεμεῖται
ὁ ὀλισμός.

— ❖ — ❖ — ❖ —

ΑΔΑΠΑΓΓΡΑΦΙΑ

Ἄγιον Ὅρος" πιν. κ. Δικριώτης, φρ. 170 ἐληφθ.
— Κωνσταντῖν" ἱερολ. κ. Γ. Ὁρμυλῆ, φρ. 30 ἐληφθ.
— Ἰωάννιναις ἱερολ. κ. Κ. Ζαλαμῆ, φρ. 150 καὶ
δρ. 50 ἐληφθ. — Τριτάρι-Πατριάρχ. αὐθ. κ. Α. Καλ-
λῆς, φρ. 40 ἐληφθ. — Φιλιαποστόλων" κ. Α. Ἐνυ-
άλη, φρ. 20 ἐληφθ. — Σουλανῶν" κ. Α. Καρκαρεσίδη, φρ.
10 ἐληφθ. — Κόρινθον" κ. Χρ. Δημητριάδην, φρ.
10 ἐληφθ. — Κεφαλληνίαν" κ. Γ. Φωκῆ, δρ. 40 ἐλη-
φθ. — Παξοὺς" κ. Α. Παύρι, δρ. 30 ἐληφθ. —
Κρεσσάνην" κ. Γ. Πουτάκη, ἔξτε «Ψυχολ. Μελετ.»
καὶ «Ἀθῶν ἐν λείμῳ» δρ. 8 ἐληφθ. — Τήρον" κ. Θ.
Γλήνη, δρ. 20 ἐληφθ. — Μενιδιον Ἰσθμῶς" κ. Σ. Μα-
κρή, δρ. 60 ἐληφθ. — Σιβασιάνην" κ. Γ. Βανδάρη, φρ.
20 ἐληφθ. — Λάρισα" κ. Η. Ἀττωνιάδην, φρ.
20 ἐληφθ. — Πρίβεζαν" κ. Α. Αλεξιάδην, δραχ. 20
ἐληφθ. — Μονιήνην" κ. Αλ. Καύκα, φρ. 80 ἐληφθ.
— Πατριάρχ. Βόλον" κ. Ν. Σ. Νικολαΐδην, δρ. 10
ἐληφθ. — Μεγαλοπόλιν" κ. Σ. Ν. Παύρι, Ι. 6—8—0
ἐληφθ. — Βατούνη" κ. Χρ. Δημητριάδην, βιβλία εἰς
Ἀνάπιν ἐστίλην, γνωστοποιήσας παραλειπὴν φρ. 33
δὲν ἐληφθ. — Εὐχαριστίαι πρὸς τοὺς κ. κ. ἀνταπο-
κριτὰς καὶ συνδρομητὰς τοὺς ἀναρρεσθέντας νὰ ἐξ-
αποστείλωσι τὰς συνδρομὰς των.

Τύποις Α. Κολιάρη καὶ Ν. Τριανταφύλλου

— Κάτωθεν τοῦ Δημαρχείου. —